De Molenvriend

nr. 106

Molenvrienden Land van Cuijk

VERENIGING MOLENVRIENDEN LAND VAN CUIJK

Molenvereniging in het Land van Cuijk en omstreken
www.molenvrienden.nl

BESTUUR

VOORZITTER	Harm van Es	Floralaan 50
	Tel. 0485-578613	5831 TA BOXMEER
SECRETARIS	Nico van den Broek	Cantheelen 125
	Tel. 06-13361153	5431 MA CUIJK
	E-mail: secretaris@molenvrienden.nl	
PENNINGMEESTER	Jan van Riet	Pelgang 1
	Tel. 0485-383551	5841 BJ OPLOO
BESTUURSLEDEN	Martijn van de Hulsbeek	Jan de Kosterhof 10
	Tel. 06-41156032	5845 HD Sint Anthonis
	Mari Goossens	D. Boutsstraat 25
	Tel. 0485-573815	5831 VN BOXMEER

IBAN: NL03RABO0168981858 *onder vermelding adres penningmeester*

MOLENARCHIEF LAND VAN CUIJK *Het regionale molenarchief is ondergebracht in molen "De Vooruitgang" te Oeffelt. Inlichtingen bij John Houben.*

Het werk van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk wordt mede mogelijk gemaakt door:

Beijk Molenbouw bv, Afferden (L)
Bol Adviseurs, Boxmeer
drukkervanderegio.nl, Boxmeer
J. van Haren Diervoeders b.v. Gassel
Van Haren Installaties bv, Cuijk
Havens Diervoeders, Maashees
Forfarmers, Lochem
Molensteenmakerij Hans Titulaer, Plasmolen
Elektro Technisch Buro Nabuurs bv, Boxmeer
Nabuurs Transport bv, Haps

Colofon

DE MOLENVRIEND 106, jaargang 36, nummer 1, januari 2020
Lijfblad van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, opgericht 18 januari 1985.
De Molenvriend wordt gratis toegezonden aan de leden van de vereniging. De contributie hiervoor is minimaal € 15,--. Aanmelden als lid kan bij de secretaris of via de website www.molenvrienden.nl. De Molenvriend is een advertentiemedium. Prijs losse nummers € 1,50.

ISSN 1384 8526

REDACTIE	*Mari Goossens*	*Aart Mul*
	Frans Rademakers	*Marko Sturm*
	Paul Verheijen	
REDACTIEADRES	*De Jasmijn 4*	*5831 SL BOXMEER*
	e-mail: aart.mul@planet.nl	
	De Erica 2	*5831 RX BOXMEER*
	e-mail: j.m.sturm@alumnus.utwente.nl	
VERDER WERKTE(N) MEE	*M.H.M. Arts, Peter Pouwels, Piet Verbiesen, Frans Wildenborg*	
ILLUSTRATIES	*M.H.M. Arts, Aart Mul, Marko Sturm*	

VOORPAGINA *Molen Luctor et Emergo te Rijkevoort met kerstster*

In dit nummer

pagina 2	**Colofon**
pagina 3	**In dit nummer**
	Van de redactie
pagina 4	**Mededelingen van het bestuur**
pagina 5	**Verlichting in de goede oude tijd**
	over een oude stroommolen bij een boerderij
	door: M.H.M. Arts
pagina 7	**Monumentendagen en Limburgse Molendag**
	door: Aart Mul
pagina 8	**Verslag excursie Twente**
	door: Aart Mul
pagina 10	**De molenbiotoop en de omgevingswet**
	door: Aart Mul
pagina 13	**Een houtslijpmolen**
	de Neumannmühle in het Kirnitzschtal
	door: Marko Sturm
pagina 15	**Vlaams-Brabantse dag**
	door: Aart Mul
pagina 16	**Jaarvergadering Gilde van Vrijwillige Molenaars Noord-Brabant**
	met verslag lezing door Jan Wilten
	door: Aart Mul
pagina 18	**Lastpakken in Beugen**
	door: Peter Pouwels
pagina 19	**Molenstichting Gennep**
pagina 20	**Nieuws molenstichting Noord-Brabant**
	door: Aart Mul
pagina 21	**Molenpoëzie**
pagina 22	**Boek Heumense molens**
	door: Frans Wildenborg
pagina 23	**Aan de licht**
	een molenaar stelt zich voor...
	door: Piet Verbiesen
pagina 23	**Molens in de regio**

Van de redactie

De redactie begint het nieuwe jaar 2020 weer met een Molenvriend en wenst alle lezers een voorspoedig jaar. Bij het maken van dit nummer pronken veel molens nog met een kerstster. De kaft van deze Molenvriend geeft een impressie van deze mooie verlichting in de donkere dagen rond Kerstmis.

In deze Molenvriend staat weer veel nieuws uit de buurt, aangevuld met verslagen van excursies die in de afgelopen periode georganiseerd werden. Ook willen we in het bijzonder aandacht vragen voor het artikel over de molenbiotoop: belangrijk voor alle molenaars en moleneigenaren.

Net als de nummers van vorig jaar is deze Molenvriend weer goed gevuld. Maar de redactie verwelkomt bijdragen, zodat we dit jaar hopelijk weer het streefgetal van 4 nummers kunnen halen.

Mededelingen van het bestuur

Als bestuurslid draai ik nu bijna een jaar mee met het bestuur van Molenvrienden Land van Cuijk en Omstreken. De grootste uitdaging voor mij is nu nog de mensen te leren kennen, maar in de loop van de tijd gaat dat wel lukken.

Als bestuur proberen we allerlei activiteiten op te pakken in het belang van de vereniging; excursies, molendagen en het werven en opleiden van nieuwe vrijwilligers. Werving met de mooie spandoeken die we hebben wil niet zo vlotten, dus is het idee opgepakt om in de regio lezingen te gaan organiseren. Hiervoor hebben we aansluiting gezocht bij o.a. de Bibliotheken. Zij organiseren open avonden waarbij mensen over hun hobby komen vertellen, aan iedereen die het maar wil horen. Hier willen wij ook bij aansluiten en we willen daarbij de lezing zo organiseren dat eerst een (algemeen) gedeelte over de historie, het ontstaan en toepassingen van molens wordt verteld, daarna volgt na een korte pauze een stuk over de molen ter plaatse (of in de buurt).
Het eerste algemene deel zal door één van de bestuursleden verzorgd worden en dus overal hetzelfde zijn. Voor het 2e deel zoeken wij de lokale molenaar op, met de vraag om een stuk over zijn/haar “eigen” molen voor te bereiden en op de desbetreffende avond te presenteren. Vervolgens sluiten we de avond af met een uitnodiging om tijdens de gebruikelijke openstelling (of tijdens een speciale openstelling) een molen te komen bezoeken en uitleggen wat er allemaal komt kijken bij het gebruiksklaar maken van de molen en het malen.
Op deze wijze hopen we dat we mensen kunnen enthousiasmeren om ook eens een keer op de molen mee te gaan helpen, als vrijwilliger, molengids of zelfs als molenaar.

In de praktijk is deze actieve benadering al vaker gehanteerd (o.a. in Drenthe) en dit heeft destijds meerdere vrijwilligers voor de molens opgeleverd.
Uiteraard zal niet iedereen die op zo’n avond aanwezig is meteen molenaar willen worden, maar de praktijk leert dat er toch ± 20% vroeger of later weer terugkomt op de molen. (Dus het zaadje is wel geplant.)

We starten met de eerste lezingen op 11 maart 2020 in Cuijk en op 16 april in Grave en we hopen via deze weg een aantal nieuwe vrijwilligers binnen te halen.

E.e.a. vergt wel een actieve en positieve opstelling van onze molenaars, waarbij het enthousiasmeren van mensen met eventuele belangstelling heel belangrijk is. Vaak horen wij nog dat de opleiding moeilijk en zwaar is (vooral het weer); dit is meestal niet hetgeen je wil horen als je op het punt staat om aan een (nieuwe) hobby te beginnen.
Liever horen we hoe mooi het is, wat een mooie techniek de molens in zich hebben, en dat het leuk is om onder alle weersomstandigheden zo’n prachtig werktuig te mogen draaien en bedienen. En fijn om samen ons cultureel erfgoed in stand te houden.

Het is belangrijk dat we met ons allen deze mooie hobby en het vak van molenaar positief uitdragen naar eventuele nieuwe vrijwilligers, zodat ook in de toekomst (als wij oud en versleten zijn) onze molens nog steeds draaien.

Laten we er met ons allen de schouders onder zetten!

Nico van den Broek

Bij overname van artikelen en/of foto’s, auteur en eventuele bron(nen) vermelden. Tevens hiervan melding maken bij de uitgeefster of redactie van dit blad.

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen niet, danwel ingekort te plaatsen en stelt zich niet aansprakelijk voor eventueel gemaakte fouten of anderszins ontstane ongemakken.

Verlichting in de goede oude tijd

Een stroommolen in Rijkevoort

In vroeger jaren (nog maar ruim 80 jaar geleden!) waren er in verschillende gebieden weinig mogelijkheden voor een beetje, laat staat voldoende, verlichting. Dit probleem deed zich vooral voor bij afgelegen boerderijen of groepjes van boerderijen. De reden hiervoor was dat deze afgelegen boerderijen niet rendabel waren (aan te sluiten op het elektriciteitsnet, red.). Zij vielen bij de Provinciale Noord-Brabantse Elektriciteitsmaatschappij, PNEM, onder de 'super onrendabele gebieden'. Deze situatie deed zich ook voor bij de familie Jan Arts-Berends, de laatste boerderij op het 'Laageind' in Rijkevoort. En ook in het 'Wanroijs Broek' in Wanroij, bij de families Jan Centen, Piet Jansen, Marte Lamers, H. Minten, Th. Hoogveen, Sjef Michels en Sjef van de Mortel. Er was geen zicht op wanneer deze onrendabelen wel in aanmerking zouden komen voor stroom van de PNEM. Deze families regelden al jaren hun verlichting met carbid- en/of olielampen. Deze lampen waren veelal mobiel, omdat op hun bedrijven, vooral in de winter, niet alleen in huis, maar ook achter op de stal en op meerdere plaatsen, licht nodig was. Vergeleken met 'je buren', die al jaren PNEM-stroom hadden en maar even aan een knopje hoefden te draaien om licht te hebben, was het bij die 'onrendabelen' nog zeer primitief en zonder uitzicht.

De familie Jan Arts-Berends zat niet stil en had inmiddels een tussenoplossing bedacht, nl. het plaatsen van een windmolen. Dat was nog niet zo eenvoudig. Na enige informatie bij een installatiebedrijf was duidelijk dat, om het meeste effect te hebben van de wind, de toren hoog moest worden om die wiek voldoende wind te laten vangen. Bij veel wind kon de stroomproductie in accu's worden opgeslagen. Bij weinig wind kon men dan gebruik maken van de gevulde accu's om toch de lichtpunten te voorzien van stroom. Na beraad waren er meer plussen dan minnen om de windmolen te plaatsen. Het besluit tot aanschaf werd genomen. We praten over de periode 1943 – 1944.
Met het bedrijf Timmers (of Timmermans ?) uit Cuijk kwam men tot overeenstemming om die toren te maken en te plaatsen. De toren was van ijzer en werd 20 meter hoog. De vorm van de constructie was driehoekige/driezijdig. De ene zijde werd gemaakt om er in te klimmen en daarvoor was om de halve meter een voetsteun gemonteerd. 3 x 3 zware ijzeren draden, verdeeld over de hoogte van de toren, werden vastgemaakt en aan het andere eind ingemetseld in zware betonblokken in de grond. Met deze draden werd de toren recht gehouden. Boven op de toren, waar de drie hoeken bij elkaar kwamen, was op het centrale punt een draaiende schijf gemonteerd. Op die schijf werd de dynamo geplaatst. Deze werd in werking gezet door een ovale, gladde houten wiek van drie meter. En aan de andere kant van de dynamo was een flink staartstuk van twee meter gekoppeld. Aan de grote dynamo was een stroomkabel gemonteerd, waardoor de opgewekte stroom via de toren naar 2

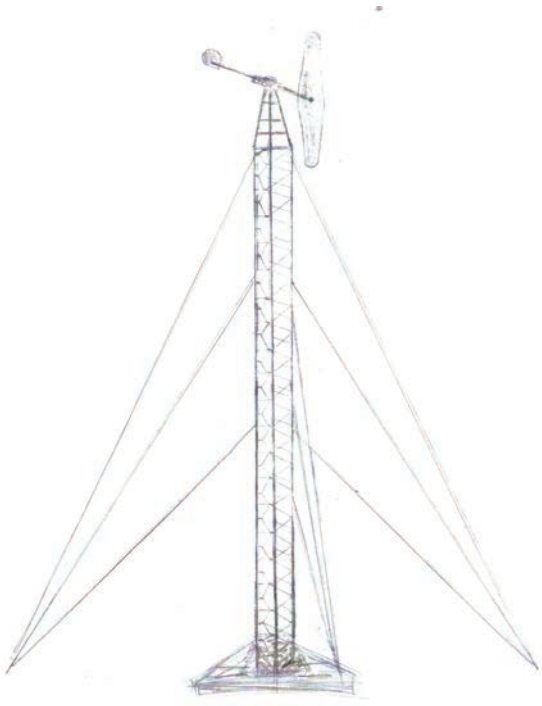

Tekening van de stroommolen uit 1943

grote accu's in het voerhuis werd getransporteerd.
Binnen in de toren was van boven naar beneden naast de stroomkabel nog een sterke draad gemonteerd, dat was de rem. Deze was gekoppeld aan de draaischijf-constructie waar de dynamo op was gemonteerd. Als de molen niet draaide, of bij erg harde wind, werd de rem aangetrokken en vastgezet.

Meerdere lichtpunten werden gevoed door de accu's. Te weinig stroom was vervelend, maar bij teveel stroom was het opletten. Bij storm of veel wind konden de accu's worden overladen. Was er geen, of heel weinig wind, was het ook niet goed. Dan raakte de stroom op en moest men terugvallen op het oude systeem; carbid- of olielampen. Als moeder Arts 's avonds sokken zat te stoppen, dan hoorde je haar wel eens zeggen: "Hè, ik wou dat het es efkes waaide, ik zie zo weinig".
Op zijn tijd werd de molen, vooral bovenin, geïnspecteerd of alles nog goed was. Dat was een hele klus. De molenmonteur moest met gereedschap op zijn rug naar boven klimmen zonder veiligheidsriemen of -haken.
Boven zette hij zich vast, om het onderhoud veilig uit te voeren.

Ook de kinderen (vooral de zonen) van de familie Arts, rond de leeftijd van 10 jaar, hadden gezien hoe je naar boven kon klimmen, De eerste draad waaraan de molen was vastgelegd was het hoogst haalbare. Dat was 8 meter. Dan kon men over het bos kijken, en zag men Rijkevoort liggen. De vrienden uit de buurt wisten dat ook. Dit tot ergernis van moeder Arts.

Rond 1948, bij een zware storm, gingen de remmen los en kapot en sloeg de molen echt op hol.
Dit ging gepaard met een vreselijke herrie. Men was bang dat de wiek eraf zou vliegen. De grote vraag was: "Wie durft er met deze storm naar boven om het gevaarte daarboven een halve slag te draaien?" De "Kouwe Smit" uit Oeffelt is na lang aarzelen naar boven geklommen en heeft die moeilijke klus geklaard. Daarboven woei de storm nog steeds. Eenmaal beneden had hij het gevoel dat hij nog boven was, zo gespannen als hij nog was. De "Kouwe" had het volbracht!

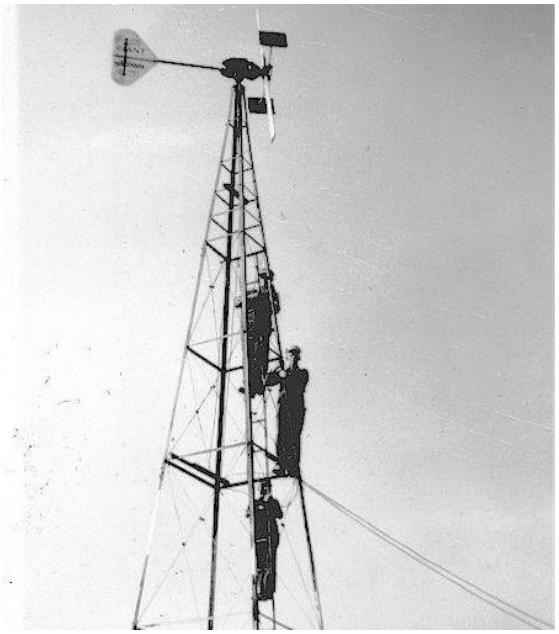

Oude foto van een stroommolen

Begin 50'er jaren kregen de 'onrendabelen' ook stroom van de PNEM, waaronder wij. Bij het plaatsen van palen, bokpalen en draden spannen, stonden onze torendraden blijkbaar in de weg. De PNEM heeft toen de draden doorgeknipt en de toren erbij neergelegd. Na de installatie van stroom zijn deze 'onrendabelen' nog jaren belast met 'Baatbelasting'. Waarschijnlijk om toch rendabel te worden.

De dynamo, de wiek, de accu's en de toren waren toch nog imposante onderdelen. De wiek hebben we nog lang bewaard, hij heeft nog lang in de schuur gelegen. Na de sloop hebben delen van de toren nog dienst gedaan als wapening van beton. Het overschot ging naar een oud-ijzerhandelaar.

Waren wij onze tijd zover vooruit ?!

M.H.M. Arts
25-02-2016

Monumentendagen en Limburgse Molendag

Twee mooie weekenden waarop weer veel molens in het Land van Cuijk, en op 6 oktober speciaal die in Noord-Limburg, geopend waren voor het publiek. De molenaars hadden vaak iets bijzonders georganiseerd om het voor groot en klein, jong en oud leuk te maken om hun molen te bezoeken en te beleven. Er waren op alle molens veel bezoekers. Bakker Harry Arts uit Ottersum zorgde ook deze Limburgse molendag weer voor heerlijk rozijnenbrood en suikerbrood op alle molens in de gemeente Gennep. Bezoekers en molenaars hebben er weer van genoten! Namens alle molenaars en de bezoekers, hartelijk bedankt!

Invaart van de Gerardamolen in Heijen

Open deur bij de Rust na Arbeid te Ven-Zelderheide

Molen De Reus te Gennep

Verslag excursie Twente

In ‘De Bonkelaar’, nr. 56, augustus 2019, het mededelingenblad van het GVM, Afdeling Gelderland, stond op pagina 2 en 3 een aankondiging en uitnodiging voor de Najaarsexcursie naar 6 molens, 4 windmolens en 2 watermolens in Oost-Twente en de grenstreek rond Bentheim-Gildehaus. Een gebied waar ik in mijn jeugd veel gefietst heb, maar waarbij ik toen nog minder oog had voor de molens in dit prachtige gebied. Een mooie gelegenheid dus om deze nu eens als vrijwillig molenaar (i.o.) goed te bekijken. Toch staan er nu nog zeker 12 watergedreven molens en 26 windmolens in Twente en de aanliggende grensstreek. Dus in de vroege morgen van zaterdag 28 september naar Haaksbergen, naar het startpunt: ‘De Oostendorper watermolen’, een prachtige dubbele onderslagwatermolen uit 1548, gebouwd aan een gestuwde tak van de Buurserbeek. Onder de brug (met beperkte draagkracht) een imposant vloetwerk, waarachter drie houten raderen. Rechts 2 voor de korenmolen, links één voor de oliemolen.

We werden hartelijk ontvangen in de korenmolen, door de molenaars en de organisatie (Henk van der Graaf en Robert Habing). Met koffie, koek en een geïllustreerde route- en molenbeschrijving voor iedereen. In de onderverdieping van de korenmolen is een heel informatief bezoekerscentrum ingericht. Daar is ook de complexe (onder-)aandrijving van de 3 maalstoelen te bewonderen, die één niveau hoger, op straatniveau staan.

Oostendorper watermolen

Maar om 10.00 uur was het tijd om (per eigen auto) te vertrekken naar molen “De Korenbloem” in de bebouwde kom van Haaksbergen. Een fraaie met eiken schaliën gedekte achtkant, stellingmolen op stenen onderbouw, oorspronkelijk uit 1798, maar diverse keren ingrijpend gerestaureerd. Met fokwieken op de binnenroede toch voldoende vermogen om regelmatig echt te kunnen malen. En nu een buisvormige bovenas, een heel originele teller en een metalen bandvang. Ook een heel originele! Voor mij een bijzonder bezoek aangezien Marko Sturm, ook molenaar op de Martinus in Beugen, hier één van de vaste molenaars is.

teller van de Korenbloem

De derde molen was “Wissink’s Möl”, bij Usselo (Enschede). Een enorme ’open’ driezolder standerdmolen, (‘Stenderkast’) oorspronkelijk hier gebouwd in 1802. Met drie koppels stenen op 2 zolders. De stiepen zijn gebouwd van blokken Bentheimer zand-

Wissink’s Möl te Usselo

steen. Na bemalen te zijn door 5 generaties van de molenaarsfamilie Wissink, is de molen door de Twentse textielfabrikant Van Heek in 1921 overgebracht en opnieuw opgebouwd op het nabijgelegen Buurserzand. Na dreigend verval in 1981 weer teruggeplaatst en gerestaureerd op zijn oude locatie. In één stiep een couplet van het gedicht van J.J. van Deinze over deze molen, in Twents dialect (zie Molenvriend 94). Naast de molen een gebouwtje met bezoekerscentrum en molenaarsverblijf. En daarnaast de kop van de oude houten bovenas, helaas (nog) in weer en wind.
Toen de grens over, voor een bezoek aan de "Ostmühle" in Gildehaus / Bad Bentheim, net buiten het dorp op een hoge rug in het golvende landschap, de 'Gildehauser Mühlenberg', waarop diverse molens hebben gestaan. De uitgestrekte geologische formatie waaruit ook de beroemde 'Bentheimer Sandstein' werd en wordt gewonnen. Als bouwmateriaal voor de molens, voor kerken en woningen en als materiaal voor o.a. pelstenen. Ook deze robuuste grondzeiler is uit blokken van dit materiaal gebouwd. In plaats van kruipalen liggen er blokken zandsteen met ankerringen rond de molen.
Buiten de molen, een aan steen verankerd lager met daaraan 3 bomen voor een rosmolen. Met een haakse verzonken cardanoverbrenging voor een los maalkoppel. De kap van deze molen is zeer groot. Tot wel een meter open ruimte tussen de voeghouten en de overring met lange vrijliggende roosterhouten. Een 'Engels kruiwerk' met een bijzondere vorm rollen en een tandenkrans van een vroegere zelfkrui-constructie.
Ook op de andere zolders veel informatie en in de invaart een antieke walsenstoel. Fabricaat "BÜHLER"
Naast de molen een ruim bezoekerscentrums met restaurant, waar we gezamenlijk de lunch hebben gebruikt.

Molen in Gildehaus met detail van kruianker uit Bentheimer zandsteen

Maar er stond nog meer op het programma. Terug naar Twente, naar Denekamp, naar 'Borgelinks molen'. Een hoge rieten achtkant, stelling-korenmolen op achtkanten stenen onderbouw, met 3 koppels stenen, een gevlucht van 23 meter en fokwieken. Oorspronkelijk hier gebouwd in 1818, afgebrand in 1848, in 1992 door de familie verkocht aan de 'Molenstichting Lattrop-Tilligte' en compleet gereconstrueerd. Nu weer maalvaardig.

Ons laatste bezoek, tevens eindpunt van deze interessante excursie was de historische watermolen van het landgoed Singraven, aan een arm van de Dinkel, in de bossen bij Denekamp. De grootste watermolen aan de Dinkel in Twente, die hier al gebouwd werd in 1448. Aanvankelijk als korenmolen, maar later ook in gebruik als pelmolen, oliemolen en houtzaagmolen. In de aangrenzende molenaarswoning een winkel, bakkerij, jeneverstokerij en gelagkamer. Een onderslagmolen met drie raderen, die ieder een eigen functie aandreven. Nu nog korenmolen en houtzagerij, beide nog in bedrijf. De houtzagerij met 1 slede, die er nu staat is van 1880.
Toen wij er waren was die volop in bedrijf. Onder de zaagvloer een imposant drijfwerk voor het maalkoppel en de zagerij, uit eind 1800, deels in hout, deels in metaal, met vlakke leren riemen. Achter de molen een hele verzameling oude waterassen, helaas ook zo maar in weer en wind. Maar gelukkig begon het op deze zaterdag toen pas te regenen!

Samengevat: een interessante plezierige en leerzame excursie, door een prachtig afwisselend Twents landschap. Afdeling Gelderland: hartelijk dank voor de mogelijkheid om als 'Brabander' aan deze excursie deel te nemen.

Aart Mul

De molenbiotoop en de omgevingswet

Informatieavond van de vereniging 'Molenvrienden', voor molenvrienden en andere betrokkenen in MFC 'Het kruispunt', Beugen, 28 november 2019
Doel: Informeren over en bespreken van de (voorlopige) resultaten van de 'Inventarisatie Windmolenbiotopen' in het Land van Cuijk, in relatie tot de invulling van de toekomstige omgevingswet
Genodigden: Molenaars, moleneigenaren, betrokken gemeenten, dorps- en wijkraden, buren van molens en geïnteresseerde molenliefhebbers.

In de toelichting bij de uitnodiging voor deze avond, geeft onze secretaris, Nico van den Broek, goed aan waarom de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk e.o. deze avond heeft georganiseerd.
Beste molenliefhebbers,
Voor de instandhouding van de Nederlandse molens wordt voortdurend gestreden. Niet omdat de molens zelf gevaar lopen te verdwijnen: in dat opzicht is het pleit grotendeels beslecht. De strijd om de plek die molens in het landschap innemen is echter in volle gang. Steeds weer dreigen molens tussen oprukkende bebouwing of uitdijende beplanting te verdwijnen. Molens zijn monumenten die de identiteit van menig Nederlands landschap bepalen. Daarom verdienen ze het om hun cultuurhistorische plek daarin te behouden. Molens zijn bovendien levende monumenten. Het zijn werktuigen. Voor hun werking stellen ze specifieke eisen aan hun omgeving. Wordt niet aan die eisen voldaan, dan is de molen gedoemd tot stilstaan en verval. De omgeving waarmee een molen in relatie staat noemen we de molenbiotoop. Binnen de molenwereld hechten wij een zeer groot belang aan een goede (vrije) windvang voor onze molens.
Voor de molens in ons gebied van het Land van Cuijk e.o. zijn overzichten gemaakt van de huidige situatie rond de molen v.w.b. objecten (bomen en gebouwen) die de vrije windvang van de molens belemmeren. Op donderdag 28 november 2019 organiseren wij een bijeenkomst waarin de methodiek van deze overzichten wordt uitgelegd aan molenaars, eigenaren, betrokken gemeenten en dorps-/wijkraden. Tevens gaan wij in op wat e.e.a. te betekenen heeft voor de huidige en toekomstige Omgevingswet van betrokken gemeenten.

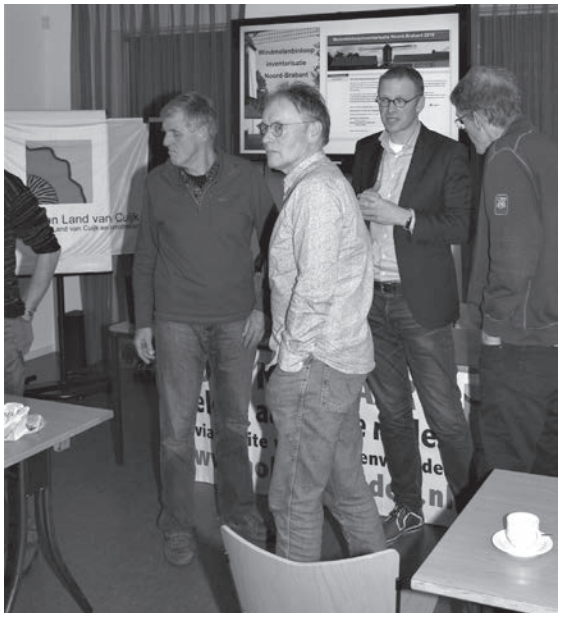

Waarom nu deze informatieavond:

- De inventarisatie van de biotopen van alle molens in Noord-Brabant zal binnenkort gepubliceerd worden.
- Gemeenten en provincies zijn gestart met de invulling van de nieuwe Omgevingswet.
- De afstemming tussen moleneigenaren, molenaars, molenvrienden en de verantwoordelijke bestuurders, om in de plannen voor het komende decennium de positie van de molens te waarborgen, moet nu snel beginnen.
- De biotoopinventarisatie Noord-Brabant levert de feitelijke en objectieve informatie m.b.t. molenbiotopen, die een goede basis is voor afweging van belangen voor invulling van omgevingsplannen in de nieuwe wet.
- Het principe van de werkwijze volgens de nieuwe Omgevingswet is: brede participatie van alle belanghebbenden, vanaf de start, om gezamenlijk naar kansrijke oplossingen te zoeken voor omgevingsplannen.
- Het is dus noodzakelijk dat degenen die belang hechten aan het behoud van onze windmolens, als cultureel erfgoed in ons landschap en in onze woonomgeving, vanaf het begin in de visie- en planvorming hun inbreng hebben. Daarvoor is

het nodig dat zij goed geïnformeerd zijn over de situatie en de nieuwe manier van werken.

Voor deze avond waren twee inleiders uitgenodigd die al langere tijd nauw betrokken zijn bij de twee onderdelen van deze avond. Daarbij was het belangrijk dat deze twee inleiders zelf ook vrijwillig molenaar zijn.

Ir. Evert-Jan Laméris groeide op bij- en op de molen 'Jan Pol' in Dalen, Drenthe. Hij studeerde 'Landinrinrichting en Geo-informatiekunde' in Wageningen. De methode voor een objectieve, systematische, snelle en herhaalbare karakterisering van molenbiotopen ontwikkelde hij tijdens zijn stageonderzoek in 2004 (https://edepot.wur.nl/297868).
Deze methode is sindsdien toegepast voor een groot aantal inventarisaties van molenbiotopen, de eerste keer voor de 145 windmolens in Noord-Holland. Daarbij is hij ook verder verbeterd. Later ook voor 'bedreigde' biotopen op specifieke locaties. Vanuit zijn eigen bureau 'Laméris-Huis Adviseurs' ook voor 'De Hollandsche Molen'. Het biotopen-onderzoek voor Noord-Brabant startte in 2019 en zal binnenkort officieel worden gepubliceerd. Hij is tevens vrijwillig molenaar op de Boezemmolen No. 6 bij Haastrecht, ZH.

Gerard Sturkenboom is technicus van beroep, maar als vrijwillig molenaar al vele jaren intensief betrokken bij diverse projecten gericht op het in kaart brengen en het behouden van biotopen van molens, ook van watergedreven molens en bijbehorende watermolenlandschappen. Voor de inventarisatie van de biotopen van de (nog resterende) 125 windmolens (waaronder 5 "kansrijke" rompen) in Noord-Brabant, heeft hij o.a. foto's op alle molenlocaties gemaakt (in 8 windrichtingen) en is nu nog bezig met een analyse van de bestemmingsplannen van al deze 125 windmolens. Hij doet dit in nauwe samenwerking met Jorinde R. Pijnnaken-Vroeijenstijn, Adviseur Molens en specialist molenbiotoop bij De Hollandsche Molen. Zij maakte ook de PowerPoint presentatie die hij gebruikte op deze avond. Gerard Sturkenboom is vrijwillig molenaar op de korenmolen Sint Victor in Heeze (NB) en voorzitter van de Adviescommissie van de Molenstichting Noord-Brabant.

De presentaties
Evert-Jan Laméris gaf in zijn presentatie de ca. 50 aanwezigen een goed overzicht van de ontwikkeling van zijn methode sinds 2004 en voorbeelden uit enkele van de inventarisaties die daarmee sindsdien gedaan zijn. Noord-Holland (2006), Molen 'De Otter', Amsterdam, Uitgeest, Gelderland (2009), Limburg-1 (2009), Zuid-Holland 2010, Limburg-2 (2015) en tenslotte Noord-Brabant in 2019. Opdrachtgever: de Molenstichting Noord-Brabant, hoofduitvoerder: De Hollansche Molen. De voorbereidingen daarvoor zijn gestart in 2017, de uitvoering in 2019 na de toekenning van de subsidies (2x) van de provincie Noord-Brabant.

Evert-Jan Laméris legde aan de hand van een groot aantal mooie plaatjes de principes van de gebruikte meettechniek uit, de relatie tot de biotoopnorm en biotoopformules zoals uitgewerkt door de Vereniging De Hollandsche Molen (zie boek Basisopleiding Vrijwillig Molenaar, Hoofdstuk 9, en de website www.molens.nl/molenbiotoop/)
De technische basis voor deze methode, de 'Laser altimetrie', laser-hoogtemeting vanuit een vliegtuig of helikopter, is sinds 2006 aanzienlijk verbeterd. Inmiddels is er een 3e versie beschikbaar van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), waarvan de gegevens openbaar en toegankelijk zijn. In AHN-1 was er één meetpunt per 16 m². In AHN-3 zijn gegevens beschikbaar van hoogtes per gebied van 0.5 m² en een verticale nauwkeurigheid van 5 cm. Een enorme hoeveelheid gegevens (ca. 2 miljoen punten), waaruit per molenlocatie die gegevens moeten worden gehaald die relevant zijn voor de beoordeling van de molenbiotoop. In principe in een straal van 400 meter rond de molen. En dan moet de locatie van de molen wel exact bekend zijn.
Na selectie en bewerking van de relevante metingen, wordt daar dan per molenbiotoop een puntenkaart van getekend, waarin in een kleurcode de overschrijding van de norm wordt weergegeven. Na een rekenkundige verwerking van die gegevens, per windrichting, wordt daaruit een totaalscore voor de kwaliteit van de biotoop bepaald (zie ook Molenvriend 104). Die waardering is inmiddels gemaakt voor alle 125 molens in Noord-Brabant. Maar deze wordt pas in het definitieve rapport openbaar gemaakt.
Om ook nog een visueel beeld te hebben bij de windhinder-score per windrichting, zijn bij iedere studie foto's gemaakt vanaf maaiveld-hoogte, belthoogte of stelling-hoogte, in de 8 windrichtingen (met de begroeiing in blad). Die foto's zijn in het rapport steeds naast de grafische presentatie afgebeeld. Dan zie je hoe het echt is.

Voor de inventarisatie van Noord-Brabant wordt aan deze beoordelingen nog een belangrijke stap toegevoegd: de analyseresultaten van de geldende bestemmingsplannen en daaraan verbonden een "op maat analyse" per molen. De vermelding van de molen in de gemeentelijke bestemmingsplannen. Dan kan ook gekeken worden naar de eisen die per bestemmingsplan gesteld worden aan de bebouwing en de begroeiing in een cirkel van tenminste 400 meter rond de molen. Pas als duidelijk is welke

beperkingen er formeel in die bestemmingsplannen gesteld worden, kan worden vastgesteld of die ook worden nageleefd en kan zo nodig worden gehandhaafd. Daaraan wordt nu nog gewerkt, door Jorinde R. Pijnnaken-Vroeijenstijn van De Hollandsche Molen. En dat blijkt nog niet zo eenvoudig.

Na een kopje koffie was dan het woord aan Gerard Sturkenboom voor zijn presentatie. Die ging er vooral over hoe de resultaten van de biotoopinventarisatie per gemeente en per molen kunnen worden gebruikt in de discussies over bestemmingsplannen, omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsbesluiten. Met de nieuwe "Omgevingswet", die in de plaats komt van andere wetten en regels met betrekking tot ruimtelijke ordening en bescherming van cultureel en materieel erfgoed (monumenten), gaat er nogal wat veranderen in de procedures en zullen er ook andere begrippen en regels worden geïntroduceerd. Om als moleneigenaren, molenaars en 'molenvrienden' effectief te kunnen zijn bij het behouden van het cultureel erfgoed "Windmolens", zullen zij zich deze nieuwe begrippen en procedures eigen moeten maken. Het gaat in de nieuwe wet niet alleen om bescherming van het monument zelf, maar ook om de omgeving daarvan.

Een citaat uit de tekst, Artikel 5.130, (Behoud cultureel erfgoed) OW:
"Het verrichten van activiteiten of de aanwezigheid van een (bouw)werk in de omgeving van een monument kan bijvoorbeeld het aanzicht en de waardering van dat monument negatief beïnvloeden. Daarnaast kan de omgeving van een monument ook van invloed zijn op de instandhouding of het functioneren van een monument. ***Zo is de (bebouwing of beplanting in de) omgeving van een molen van invloed op de windvang van een molen. Een molen die niet kan functioneren omdat deze onvoldoende wind vangt, heeft een veel groter risico om te vervallen.****"*
Dus ook de omgeving, het aanzicht, de waardering en de functionaliteit van de molen mogen niet worden aangetast door activiteiten en/of processen (zoals groei van bomen) in de directe omgeving.

Een ander aspect van de nieuwe wet is dat actieve participatie van alle betrokkenen bij de start gevraagd wordt. Voor de vorming van een visie, het opstellen van een voorlopig omgevingsplan, het formuleren van alternatieven en het definitief besluiten over projecten. Wie in deze fasen zijn eigen visie, eisen, plannen en belangen niet voldoende kenbaar heeft gemaakt, heeft in de latere fasen nog maar weinig recht van spreken of van beroep. De Hollandsche Molen adviseert dan ook: wees er op tijd bij, investeer hierin voldoende capaciteit, wees geïnformeerd. De consultatie is al gestart. De Omgevingsregeling, de ministeriële regeling van de Omgevingswet, is op 22 november 2019 gepubliceerd in de Staatscourant.
https://www.omgevingswetportaal.nl/actueel/nieuws/2019/11/22/de-omgevingsregeling-van-de-omgevingswet-gepubliceerd
De huidige planning is dat deze wet op 1 januari 2021 in werking zal treden.

Het onderzoek naar de bestemmingsplannen per molen, maakt duidelijk dat dat niet altijd zo eenvoudig is. Gemiddeld waren er per molen, binnen een straal van 400 meter, 7 bestemmingsplannen van kracht. Er zijn zelfs molens waarbij 16 bestemmingsplannen werden gevonden. En dan zijn er nog bij elk plan verschillende hoogtes, formules, stralen, en berekeningen gebruikt, en zijn er vaak verschillen tussen de regels en de plankaart. Jorinde doet haar best om de situatie per molen zo goed mogelijk in het rapport op te nemen.
Na de formele presentatie van het rapport (De Hollandsche Molen en de Molenstichting Noord-Brabant), begin 2020 is het aan de lokale moleneigenaren, molenaars, molenvrienden en bestuurders om met deze informatie aan de slag te gaan. Nog niet eerder was er zoveel objectieve informatie per molen beschikbaar om de discussie over de toekomst van onze molens op die basis te starten.

De discussie
Na de presentatie van Gerard Sturkenboom was er nog tijd voor een open discussie met beide sprekers, onder leiding van Harm van Es. Wel jammer dat er maar enkele van de uitgenodigde 'bestuurders' gekomen waren. Er was daardoor maar weinig inbreng over de bestuurlijke kijk op de voorbereiding van de Omgevingswet in het Land van Cuijk e.o. Dus werk aan de winkel voor alle partijen in 2020.

Beide sprekers hebben in hun PowerPoint veel informatie gepresenteerd die niet allemaal in dit verslag behandeld kan worden. Alle deelnemers hebben dan ook beide presentaties als pdf-bestanden toegezonden gekregen. Voor geïnteresseerden die deze niet hebben ontvangen zijn beide presentaties nog op te vragen bij de secretaris van Molenvrienden Land van Cuijk e.o., Nico van den Broek, of bij de redactie van De Molenvriend.
Over het project Inventarisatie Windmolenbiotopen is ook al gepubliceerd in De Molenvriend, nr. 104, p. 8-10.
Daarin zijn ook enkele openbare bronnen vermeld. Aanvullend is o.a.:
https://www.omgevingswetportaal.nl/.

Aart Mul

Een houtslijpmolen

De Neumannmühle in het Kirnitzschtal

In het Kirnitzschtal, gelegen in het nationale natuurpark „Sächsische Schweiz“, ten zuidoosten van Dresden, staat de Neumannmühle. Deze molen is een zaagmolen, en, wat de molen bijzonder maakt, een houtslijpmolen. Historische houtslijpmolens zijn een zeldzaamheid en daarom zeker de moeite waard om een artikel aan te wijden. De locatie voor de bouw van deze molen is ongetwijfeld niet toevallig uitgekozen. In dit deel van Duitsland vindt men uitgebreide bosgebieden, waar men hout kapte voor gebruik als brandhout en voor de bouw. Om dit hout te transporteren, werden stuwen in de rivier de Kirnitzsch gebouwd. Deze verhoogden het waterpeil, zodat stammen gemakkelijker over de rivier getransporteerd konden worden. Het opstuwen van de rivier bood op die manier ook de mogelijkheid om watermolens te gebruiken.

Kanststeen voor productie van houtvezels. Aan de bovenkant worden houtstammen tegen de steen gedrukt.

Geschiedenis van de molen

Al in de 14e eeuw zijn er vermeldingen van een zaagmolen op deze plek. Vanaf 1580 werden er meer stuwen in de rivier gebouwd voor het transport van hout en kwamen er meer zaagmolens aan de rivier. In 1871-1872 werd de zaagmolen uitgebreid met een houtslijpmolen, die tot 1945 houtslijpsel leverde aan papierfabrieken in de omgeving. Na deze tijd bleef alleen het zaagwerk nog in gebruik, tot 1957. Vanaf de jaren ’90 van de vorige eeuw is het molencomplex gerestaureerd en werd in 1998 tevens de vereniging “Schauanlage Neumannmühle e.V.” opgericht. Deze vereniging beheert de molen en leidt bezoekers rond. De molen is te bezichtigen in de toestand zoals hij er rond de bouw van het houtslijpwerk uitgezien heeft. Vanwege veranderingen in de waterhuishouding, kan de molen niet of nauwelijks werken. Alleen bij sterke regen is er genoeg kracht om de zaagmolen te laten werken.

Houtslijpsel voor papierfabricage

Vóór de uitvinding van houtslijpsel en cellulose, werd papier voornamelijk van lompen gemaakt. In diverse historische papiermolens is de werking van dit procedé nog te aanschouwen. In 1843 ontdekte Friedrich Gottlob Keller uit Hainichen dat het ook mogelijk was om houtvezels te gebruiken om papier

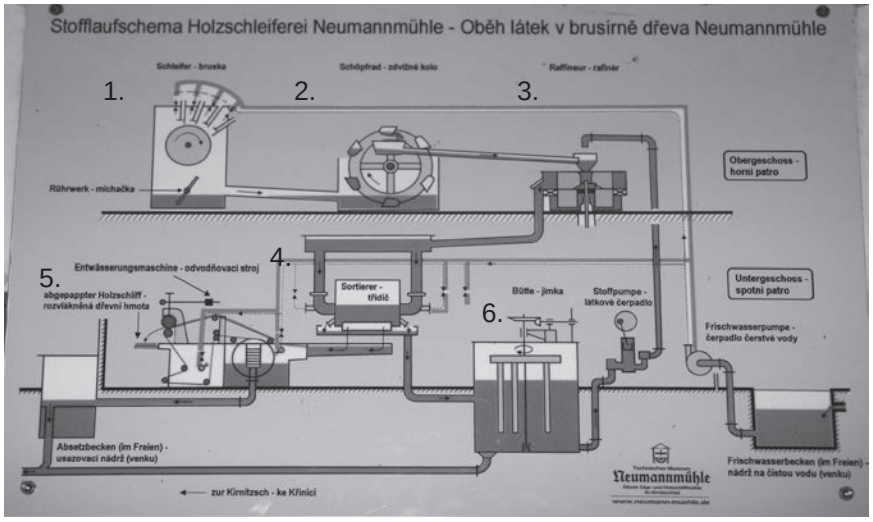

Schema van de werking van de houtslijpmolen: 1. Kantsteen produceert slijpsel, 2. scheprad transporteert water met slijpsel, 3. maalstenen maken houtvezels fijner, 4. sorteerzeef scheidt vezels in fijne en grove vezels. De fijne vezels gaan naar papiermachine 5, de grove vezels gaan via roerwerk en pomp 6 weer terug naar de maalstenen.

te maken. Een belangrijke uitvinding, want ook vandaag de dag is hout grondstof voor het papier dat we dagelijks gebruiken. Keller kreeg een octrooi op zijn uitvinding en in 1847 werd voor het eerst een contract afgesloten om de kennis uit dit octrooi ook industrieel te gebruiken.

Fabricage van houtslijpsel

In de Neumannmühle wordt houtslijpsel gemaakt door een verticaal draaiende zandsteen. Boven op deze steen worden houtstammetje gedrukt d.m.v. stalen platen die via een tandheugel en gewichten druk op het hout uitoefenen. De steen heeft een diameter van ca. 0,7 meter en breedte van 25 cm. Tijdens het slijpen wordt water toegevoegd, zodat men een mengsel van water en houtslijpsel naar de verdere machines in de molen kan transporteren. Het houtslijpsel dat van deze kantsteen afkomt, is nog grof en bevat vezels van diverse grootte. Voor gebruik in de papierfabricage wil men meer gelijkmatige vezels leveren. Daarom heeft de molen een zogenaamde "Raffineur", een koppel horizontale "maalstenen" waarmee de vezels fijner worden gemaakt. Een houten scheprad transporteert het mengsel van water en vezels omhoog, om het naar dit maalwerk te leiden. Het maalproduct valt door een buis naar de kelder, waar het gezeefd wordt om de fijne en grove vezels te scheiden met een roterende zeef. De grove vezels worden terug naar de maalsteen gepompt, terwijl het water met daarin fijne vezels naar een soort automatische papiermachine gaat.

Bij deze papiermachine wordt het water/slijpselmengsel op een eindeloze vilten band gestort. Deze vilten band draait rond over rollen, waarbij het water uit het mengsel geperst wordt. Op deze manier maakte men papierachtige balen die naar een papierfabriek werden gestuurd om verder verwerkt te worden tot papier. Diverse panelen met schema's, tekst en oude foto's maken in de molen het proces inzichtelijk.

Meer informatie over de molen is te vinden op: neumann-muehle.de
De molen ligt in de buurt van het stadje Sebnitz.

tekst en foto's: Marko Sturm

Steenkoppel voor het fijnmalen van de houtvezels

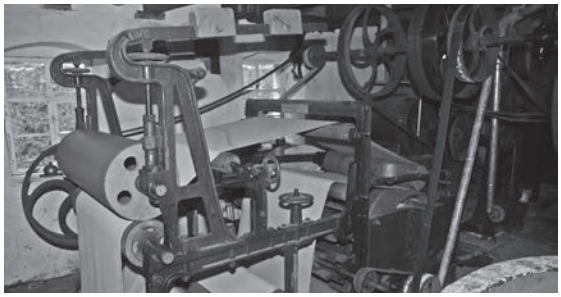

De papiermachine

Vlaams-Brabantse dag

Verslag van de Vlaams-Brabantse Contactdag; Omgeving Antwerpen, 5 oktober 2019

Ook dit jaar gaven gelukkig weer aan aantal molenaars uit het Land van Cuijk gehoor aan de uitnodiging van 'het GVM Brabant' en de Werkgroep Kempen-Antwerpen van 'Levende Molens'.
Dit jaar was de ontvangst niet in of bij een molen, maar in het personeelsrestaurant van de productielocatie van het bedrijf EVONIK (https://corporate.evonik.be/region/belgium/nl/) op het enorme industrieterrein van Lillo. Daar werden de ca. 40 Brabanders en ongeveer evenveel Vlamingen ontvangen met koffie, heel mooie Vlaamse molengebakjes, een video en een hartelijk welkomstwoord. Daarin werd duidelijk waarom wij als molenaars op deze locatie werden ontvangen. Lillo-Kruisweg was tot ca.1966 een dorp, waar korenmolen 'De Eenhoorn' ooit functioneel was. In WO-2 zwaar beschadigd, werd hij zelfs in 1957 nog weer als monument herbouwd, op zijn oude locatie. Maar al in 1966 besloot de gemeente Antwerpen om de molen op te kopen, om een uitbreiding van het bedrijventerrein voor de fabriek van Degussa (nu Evonik) mogelijk te maken. Evonik heeft toen de molen 'geadopteerd' om zorgvuldige 'demontage' en herbouw, net buiten het bedrijventerrein, mogelijk te maken.

Route van de Vlaams-Brabantse contactdag

Ons eerste bezoek was dan ook aan de witte stenen bovenkruier, oorspronkelijk uit 1735. (zie foto). In de molen werd op panelen de historie van deze molen overzichtelijk voor bezoekers gepresenteerd.

In de uitnodiging voor deze molendag (website GVM Noord-Brabant en e-mails) werd al toegelicht waarom deze regio van Vlaanderen, ten zuiden van Antwerpen, nu 'arm is aan molens', terwijl er ooit vele gestaan hebben. Dat heeft te maken met de strategische ligging van Antwerpen en het oorlogsgeweld in dit gebied in WO-1 en WO-2. Een gebied van 50 km rond Antwerpen werd als schootsveld voor de artillerie, vrijgemaakt van molens. We moesten dus nogal een stukje rijden, om de andere te bezoeken molens te bereiken (zie kaartje).
De route volgde de loop van de Schelde in Z en ZW richting. Achtereenvolgens bezochten we de molen 't Heiken in Aartselaar, de Schemelbert (water-)molen in Liezele, de Heidemolen in Malderen-Londerzeel en de Heirburgmolen in Lokeren. Dit is de enige overlevende van de 48 molens die Lokeren ooit telde. Stuk voor stuk karakteristieke Vlaamse molens met

Molen De Eenhoorn bij Lillo

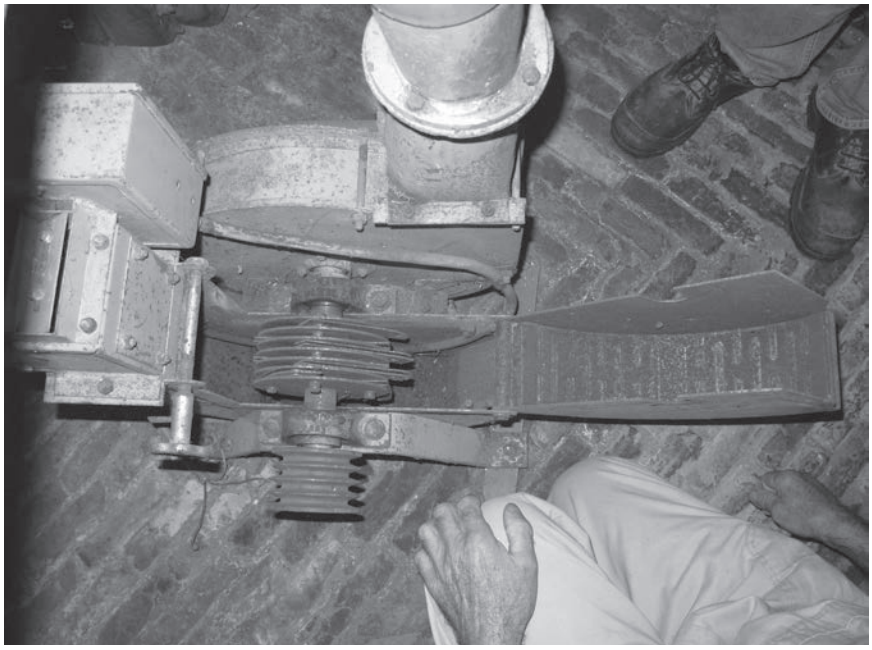

Antieke hamermolen in de de Heirbrugmolen te Lokeren

een bijzondere geschiedenis. Zie de websites voor de interessante details. We sloten de dag af met een gezamenlijke maaltijd in Den Abajoer in Lokeren. De deelnemers ontvingen een speciaal exemplaar van het tijdschrift 'Levende molens', waarin een korte beschrijving en een foto van iedere molen is opgenomen. (41e jaargang, nr. juli/augustus 2019)

Dank aan onze Vlaamse collega-molenaars voor het organiseren van deze heel interessante contactdag.

Ook namens de Brabantse deelnemers,
Aart Mul

Jaarvergadering GVM NB
met lezing Jan Wilten

Traditiegetrouw vond de jaarvergadering van GVM Afd. Noord-Brabant weer plaats in Moergestel, in de zaal van Café Brouwer, en wel op 7 november 2019. Als deelnemers vanuit het (verre!) Land van Cuijk, waren o.a. Frits Harteman en ik daarbij aanwezig. We werden hartelijk ontvangen met koffie en cake. De zaal was om 20.00 uur goed gevuld (nu met voldoende stoelen en tafels). Tijd voor het bestuur om achter de tafel met de GVM-vlag, en onder het projectiescherm plaats te nemen. Op tafel het beeldje, behorend bij de 'Brabantse Molenprijs' die op 15 september jl. door de Brabantse Molenstichting is uitgereikt aan Patrick en Linda van Kessel, van de 'Molen van Jetten' in Uden. De agenda werd doorlopen zoals aangekondigd in de uitnodiging van de secretaris, Willem Boender.

Jan van Elteren had gezorgd voor een goed leesbare PowerPoint presentatie, waarmee voorzitter Patrick de aanwezigen efficiënt door de agenda kon leiden.

Een uitgebreid verslag van het bestuur volg nog. Hier alleen enkele hoofdpunten daaruit.

- Er waren in 2018 weer vele activiteiten, waaraan een deel van de leden actief heeft deelgenomen.
- Financieel staat Afd. Brabant er goed voor. Het jaar 2018 werd met een klein positief resultaat afgesloten. 2019 is nog niet ten einde maar ziet er goed uit.
- De opleidingen lopen aardig goed. Sinds 01-11-2018 15 nieuwe m.i.o.'s aangemeld,

Foto van het steken van een roede bij de "Rijn en Zon"

Nu actief in opleiding: 52. Waarvan 47 voor wind- en 5 voor watergedreven molens.

- Molengidsen: 12 geslaagden en nog 1 in opleiding. Maar we blijven op zoek naar molenaars.
- Geslaagd 2018-2019 voor het Toelatingsexamen: 12. Voor het DHM examen: 9.
- Helaas zijn er dit jaar ook weer enkele molenaars overleden, die wij hierbij met eerbied gedenken.
  - Mevrouw D. van Nieuwburg (10 oktober 2019)
  - Bart Tonies (19 maart 2019)
- Een koninklijke onderscheiding voor Erwin en Elize Janssen in Eerde.
- Bestuurssamenstelling: Aftreden van Bart Hoofs als penningmeester van de Afd. Brabant. Een dankwoord van de voorzitter Patrick, namens het hele bestuur en de leden. Bart heeft deze bestuurstaak vervuld sinds februari 2002. Maar er is nog geen opvolger!

Na de pauze was het woord aan Jan Wilten, molenaar, molenbewoner en ambachtelijk molenmaker. Hij groeide op in De Bilt, en maakte kennis met de molens 'Geesina' in Groenekan en 'De Kraai' in Westbroek. Hier bloeide zijn liefde op voor het vak van molenmaker. Hij ging in de leer bij molenmaker Guus Beckers in Bredevoort. Volgens hem 'de beste molenmaker van Nederland.'

Deelnemers aan de jaarvergadering

Hij leerde van hem het vak en volgde de MTS Bouwkunde. Hij werkte enige tijd met zijn eigen bedrijf, "St. Victor" in Zeeuws Vlaanderen. Later weer zelfstandig in het Utrechtse, Brabant en Zeeland, vanuit zijn werkplaats in Dongen, Noord-Brabant.

Hij maakte ons duidelijk dat hij het nogal eens aan de stok kreeg met de RCE, over de principes van het correct restaureren van molens. Zijn principe is: "Zo origineel mogelijk, ambachtelijk met oude materialen." Hij liet ons aan de hand van een serie mooie dia's zien hoe hij op ambachtelijke wijze, zonder grote machinerieën zijn restauraties uitvoerde. Zo vervoerde hij (1977) een roede zelf op een wielenstel achter zijn Landrover en hees die omhoog aan en tot de askop van de hoge stads-stellingmolen 'Rijn en Zon' in Utrecht, met niet meer dan de lier van zijn Landrover (zie foto). En zo liet hij ons nog het één en ander zien over zijn ambachtelijke principiële wijze van molenrestauratie. Niet altijd volgens de huidige ARBO. Hij woont zelf al sinds 1992 met zijn gezin in de Utrechtse molen Rijn en Zon in Utrecht.

Nadat Patrick Jan Wilten had bedankt voor zijn boeiende presentatie en de aanwezigen voor hun belangstelling en aanwezigheid, sloot hij deze jaarvergadering om ruim 22.00 uur af. Allen *"Wel thuis !"*

Aart Mul

Lastpakken in Beugen

In dit waargebeurde verhaal, gevonden in het Oud Rechterlijk Archief (Erfgoed 's-Hertogenbosch), wordt een rumoerige nacht beschreven, waarbij de toenmalige molenaar van Beugen en zijn knecht behoorlijk hun boekje te buiten gingen. Zeer waarschijnlijk is Arnoldus van Dinte uit de rechtszaak dezelfde als Arnoldus van Dinter, geboren te Beugen 3-1-1782, een zoon van Johannes van Dinter en Christina Cup, zie een ander artikel over de molen en molenaars van Oeffelt. (Onderzocht en opgetekend door **Peter Pouwels**)

Op 20 augustus 1805 dagvaart de Hoge Vierschaar Arnoldus van Dinthe, molenaar te Beugen, zijn knecht Martinus van der Maaze en Reinier Peters, de dorpsdienaar (justitiedienaar) van Beugen wegens *''verregaande wanzedigheid, rustverstoring en dreigementen in de nacht van 11 op 12 augustus''.* Vier maanden later, in december 1805, komt de zaak voor. Geen van de aangeklaagden is verschenen, waarop de procureur een tweede dagvaarding "in persoon" eist. Op 12 januari 1805 spreekt de Hoge Vierschaar deze dagvaarding uit. Maar wat was er eigenlijk gebeurd? Op 11 augustus 1805 uur waren Arnoldus, Martin en Peter rond 2 uur 's nachts bij het huis van Peter Nelissen en zijn vrouw Cornelia Jacobs in Beugen gekomen. Zij hadden daar op een zodanige manier tegen het venster van het voorhuis gebonkt dat het was gebroken en een stuk daarvan naar buiten was gevallen. Ook hadden zij tegen het glasraam van de goot *(bijkeuken)* geslagen of gestoten, waardoor zes ruiten waren gebroken en gedeeltelijk naar binnen waren gevallen. Vlak daarna was Arnoldus, de molenaar, in Nelissens waterput gekukeld en had daarbij zijn hoed verloren. Zijn companen haalden hem uit de put en eisten van Nelissen dat hij hen binnen zou laten, wat hij ook deed. Reinier Peters zei toen tegen hem: "God verdomme, gij en Simon zijn allebei verklikkers van de schout. Als ik u in handen krijg zal ik maken dat gij binnen drie dagen in Grave zit, zoals ik ook met Fransman-Kobus heb gedaan." *(Ene Jacobus Arnoud, alias de Fransman, is inderdaad op 11 augustus 1799 gearresteerd wegens heling en huisvesting van verdachte personen en later veroordeeld tot een tuchthuisstraf.)* Al vloekende waren de drie weer vertrokken, waarna Peter Nelissen snel de deur had gesloten.
Vijf minuten later stond Reinier weer voor zijn huis en riep: "Peter Neliske, hebt ge mij geroepen?" En hoewel Peter dat ontkende riep Reinier: "Doe de deur open of ik loop ze in!" Toen hij niet open deed, trapte of sloeg Reinier er zo hard tegenaan dat de onderdeur onder de bovendeur door schoof en open ging. Peter Nelissen vluchtte naar de hooibalk boven de stal. De drie mannen kwamen binnen en "pleegden meerdere baldadigheden en feitelijkheden" in de woning. Voor zij het huis verlieten, riep Reinier Peters tegen de vrouw: "Zeg aan Pit dat hij voor vijf uur de hoed aan het huis van de mulder moet bezorgen of ik zal zorgen dat hij naar Grave wordt gebracht zoals Fransman-Kobus. Zo de hoed deze morgen om acht uur niet bij de molen bezorgd is, zal ik u pinnen."

Maar daarmee was de nacht van de drie herrieschoppers niet ten einde. Aan de woning van Laurens Jans hadden zij staan kloppen, en zich voorgedaan als de wacht. Toen Laurens naar de deur was gekomen, had Reinier tegen hem gezegd dat hij slechts hout had neer willen leggen om daarvan een klos af te hakken, zoals afgesproken. Daarbij was het hout tegen de deur gevallen.
Van andere incidenten in die nacht kan niet worden bewezen dat de drie mannen erbij betrokken waren, maar verdenkingen zijn er wel. Zo werd het huisgezin van Johannes van Elst en zijn vrouw Anna Maria Jacobs opgeschrikt door een zware slag tegen de deur. Zij dachten met "kwaad volk" te doen te hebben. Dicht bij hun huis werd echter de houten klos gevonden die bij Laurens Jans was weggenomen. Bij het huis van Johannes Bosmans en zijn vrouw Wilhelmina Gerrits werd geroepen: "Buske, maak eens open!" en drie keer tegen het venster van de zijkamer geklopt. Men meende de stem van de molenaarsknecht herkend te hebben. Enkele minuten later werd de voordeur geforceerd, waarschijnlijk met de stokken die er in de ochtend werden gevonden. De klink van de onderdeur, de neus van de haak waarin de klink valt en de klamp waarin het slot van de bovendeur valt, bleken bij nader onderzoek afgebroken te zijn.
In diezelfde nacht, al tegen de ochtend, werd tegen de voordeur en de vensters van het woonhuis van Gerardus Hendriks en zijn vrouw gestoten of geslagen. Dat gebeurde ook bij de huizen van Bart Hurkens, Peter Jacobs, Gerardus Ebbens en de bij hem inwonende Johannes Huijbers. De laatste had de daders achtervolgd, samen met Antoon Ardts die hij onderweg tegenkwam. Hij herkende Reinier Peters, Martin, de molenaarsknecht en de molenaar Arnold van Dinthe. Reinier nodigde hem zelfs nog uit mee te gaan naar

Jacobus Barten waar hij hem wilde trakteren.

Tegen elk van de drie mannen wordt een afzonderlijk proces gevoerd. De molenaar Arnoldus van Dinthe staat op 27 maart 1806 voor de Hoge Vierschaar. Hij verzoekt de zaak tegen hem "civiel en composibel" te verklaren, wat op de zitting twee maanden later ook geschiedt. Verder is dit niet meer genotuleerd. Hij zal vermoedelijk een schikking met de gedupeerden hebben getroffen en een geldboete hebben betaald. Martin, de molenaarsknecht, komt bij de tweede dagvaarding niet opdagen, en ook niet bij een derde en vierde. Hij wordt uiteindelijk op 17 april 1806 bij verstek veroordeeld tot levenslange verbanning uit de stad en jurisdictie van Grave en het Land van Cuijk. Het proces tegen Reinier Peters komt moeizaam op gang. Nadat hij voor de eerste keer is gedagvaard - en niet op komt dagen - wordt hij op 23 december 1805 gezien in gezelschap van drie andere justitiedienaars. Op een tocht langs verschillende herbergen "forceert" hij een van de opgroeiende lindenboompjes bij het huis van Georg August Ohl in Cuijk en breekt het in stukken. Dat doet hij ook nog met een tweede boompje. Op 5 februari 1806 overlegt de richterbode van Cuijk de schriftelijke antwoorden die Reinier - onder protest - heeft gegeven op de beschuldigingen tegen hem. Hij verschijnt zelf niet voor de rechtbank. De schepenen nemen daar geen genoegen mee. Zij laten hem op 21 februari 1806 opsluiten voor de duur van het proces. Meer dan een jaar later wordt vonnis gewezen zonder dat duidelijk wordt waarom het allemaal zo lang heeft geduurd. Reinier had de hem aangeboden "deskundige juridische defensie" afgeslagen en op het einde nog slechts verzocht bij de oordeelsvinding zijn lange detentie in aanmerking te willen nemen. Hij wordt op 20 april 1807 veroordeeld tot 14 maanden en acht dagen opsluiting. De straf wordt geacht te zijn ingegaan op de dag van zijn detentie en zal dus eindigen op 28 april 1807. Gedurende de laatste drie dagen zal hij op water en brood worden gesteld. Hij moet alle proceskosten dragen alsmede de kosten van zijn gevangenschap.
Nadat Reinier Peter uit de gevangenis is ontslagen, dient hij onmiddellijk een verzoek in voor kwijtschelding van de kosten. De Hoge Vierschaar informeert bij de schout-civiel en het gemeentebestuur van Beugen naar Reiniers financiële situatie. Hij blijkt inderdaad niets te bezitten en daarom worden zijn schulden op 5 mei 1807 kwijtgescholden. Daarmee eindigt bijna twee jaar later de nasleep van wat waarschijnlijk niet meer was dan een pesterijtje van een stel dronken kerels.
(Bron: ORA Den Bosch, cr.sign. H.V. R 4, fol. 61 t/m 131)

Molenstichting Gennep

In 2018 ontving de Molenstichting Gennep, ter gelegenheid van haar 20-jarig bestaan, uit handen van de burgemeester, Peter de Koning, de gemeentelijke onderscheiding, 'De Ganapja'.
Hoewel de stichting dus al actief is sinds 1998, is de presentatie van een geheel nieuwe website een goede gelegenheid om deze molenstichting binnen 'Het Land van Cuijk e.o.' weer even in het zonnetje te zetten in deze Molenvriend. De nieuwe website is bedoeld om goed toegankelijke en overzichtelijk informatie te geven over de drie molens die nog in deze gemeente bewaard zijn gebleven. Het zijn de stenen korenmolens 'De Reus' en 'Rust na Arbeid' en de rieten achtkant de 'Gerardamolen'. Via een simpele muisklik wordt alle informatie over deze molens, hun locatie, hun geschiedenis en de bezoekmogelijkheden gepresenteerd. In het 'beleidsplan' op de site worden de ambities en de plannen voor de komende 5 jaar puntsgewijs vermeld.

De Molenstichting Gennep zet zich in om de drie beeldbepalende molens in de gemeente Gennep als materieel cultureel erfgoed en het beroep molenaar als immaterieel cultureel erfgoed in stand te houden. In 2019 heeft de stichting de (culturele) ANBI-status verworven. Het bestuur wordt gevormd door twee molenaars, Jan Coopmans en Ludger Pauls, een vertegenwoordiger van de gemeente Gennep, tevens secretaris, Jill Jansen, penningmeester, tevens bouwkundige, Arnold Roelofs en de bakker uit Ottersum, Harry Arts. Voorzitter is Jeanine Coopmans, de 3e generatie van de molenaarsfamilie Coopmans. De website is te bekijken op:
https://www.molensgennep.nl/

de redactie

Nieuws Molenstichting NB

De Molenstichting Noord-Brabant zet zich in voor de ongeveer 130 molens die nog herkenbaar in het Brabantse land staan. Ons doel is het bevorderen van het behoud van molens en restanten van molens in Noord-Brabant. Het bestuur wordt gevormd door 7 personen met kennis en ervaring in de bestuurlijke wereld van Noord-Brabant, voornamelijk burgemeesters met een hart voor molens. Voorzitter is de heer Fons Naterop uit Aalburg. Informatie over de activiteiten zijn te vinden op: https://molenstichtingnoord-brabant.nl/.

Het bestuur van de Molenstichting Noord-Brabant laat zich bijstaan door een Adviesraad. Deze adviesraad is samengesteld uit 12 vrijwillige molenaars uit het Brabantse 'molenveld', onder voorzitterschap van Gerard Sturkenboom, vrijwillig molenaar in Heeze. Van de leden wordt verwacht dat zij ook actief contactpersoon zijn voor de molenorganisaties en molenaars in hun regio. De adviesraad vergadert tenminste 4x per jaar, meestal in de Kerkhovense molen in Oisterwijk. De adviesraad adviseert het bestuur in de eerstvolgende bestuursvergadering.

De laatste 2 vergaderingen van de adviesraad waren op 6 september en 9 december. Op 6 september is uitgebreid gesproken over het uitbrengen van het rapport: Watermolenlandschappen in 'Het groene Woud'(in de Dommel-vallei); 'Toekomstkansen voor watermolens', opgesteld in opdracht van de Molenstichting Nood-Brabant. Het rapport vraagt aandacht voor de toekomst van 'watermolenlandschappen' en de invloed van het beheer daarvan op het landschap en de waterhuishouding in dit gebied (pilot). Maar, er zijn veel meer delen van Brabant, waarin vroeger de watermolens en hun stuwwerken de waterhuishouding verregaand bepaalden. De advisering betrof vooral de wijze waarop de resultaten van dit rapport en de aanbevelingen, door de gemeenten en provincie zouden moeten worden gebruikt, om de ruimere doelstellingen van deze studie te realiseren. Het overheidsproject (met de RCE) 'Erfgoed Deal' biedt misschien extra financiële mogelijkheden daarvoor.

In de vergadering van 9 december is gesproken over de voortgang van inventarisatie windmolenbiotopen in Noord-Brabant (zie elders in dit nummer). Als het rapport begin 2020 gepubliceerd wordt, zullen moleneigenaren, molenaars en lokale overheden ermee aan de slag moeten, in het kader van de Omgevingswet. Op verzoek van 'De Hollansche Molen' is ook gesproken over de toekomstige onderhoudsbehoefte van molens in onze provincie, de effecten van nieuwe regels voor financiering van structureel onderhoud volgens zgn. PIP-plannen per molen (Periodiek Instandhoudings Plan), in het kader van de SIM bijdragen in de komende jaren. Daarbij is ook geadviseerd om te onderzoeken of de molenconsulente, Marloes van der Hei, in 2020 weer meer tijd beschikbaar kan krijgen voor haar adviestaak naar moleneigenaren om hiervoor goede plannen te maken. De adviezen voor activiteiten in het komende jaar 2020 zijn op 13 december besproken met het bestuur.

Aart Mul
(Lid Adviesraad namens Oost-Brabant,
Land van Cuijk e.o.)

Molenpoëzie

'De Warande', Boxmeer

Hij houdt zich flink en stevig,
de hoge molen Warand.
Al waaien winden nog zo hevig,
hij fluit hen uit en houdt maar stand.

Hij knarst wel, zucht wel bij 't werken,
maar rust kent hij noch dag noch uur.
Drie eeuwen oud, wie zal dat merken?
Hij staat zoo vast nog als een muur.

Zijn wieken willen bij het zwaaien,
Gaan spelen in de blauwe lucht.
Zij duiken, stuiven, brommen, draaien,
met allerkluchtigst zwiergerucht

En op zijn zilverblauwe zijden,
daar blinkt een grote stralenster
Een hopewekster voor de tijden,
een tijdbeeld van voor jaren her.

Dat met den ouden reus behoede,
in 't landschap past hij wonderbaar.
Men doet dan treflijk werk ten goede.
Wij hopen dat het lot hem spaart.

Door: A.F. van Beurden, 1929
Bron: Molens in Noord-Brabant, P.W.E.A. van Bussel (1978)

Boek Heumense Molens

De gemeente Heumen heeft een rijke geschiedenis van molens en molenaars. Nu staan er nog drie molens: de Maasmolen (Nederasselt), de Zeldenrust (Overasselt) en de Joannusmolen (Heumen). Vijf andere molens binnen de gemeentegrens zijn helaas verdwenen. De molen van de heerlijkheid Malden en die van de heerlijkheid Heumen (‘Heumensche molen’), de molen op de Hamelberg in Worsum (Overasselt), de molen van Thijssen (Malden) en de molen van Jacobs (Heumen).

De geschiedenis van al deze molens komt in het boek DE HEUMENSE MOLENS uitgebreid aan de orde. De Maasmolen (Nederasselt) en de molens van de heerlijkheden Malden en Heumen dateren uit de 14e eeuw. De andere molens zijn allemaal in de 19e eeuw gesticht.

Ook bekende molenaarsfamilies als Heijnen, Van den Bogaard, Jacobs, Jetten, Thijssen en Van Haren worden uitvoerig in kaart gebracht. En de felle concurrentiestrijd tussen Joannes Jetten en Grad Jacobs in Heumen is boeiend, soms hilarisch: de Joannusmolen van Jetten blijft, en de molen van Jacobs verdwijnt.

In het laatste hoofdstuk van het boek wordt ook naar de huidige situatie en de toekomst gekeken. Zo presenteren zich daar de vrijwillige molenaars. Het plan van de gemeente Heumen om één of meer molens te verkopen komt aan de orde, en de oprichting van de Molenstichting Heumen.

Tijdens een goed bezochte boekpresentatie op 20 november 2019 is het eerste exemplaar van DE HEUMENSE MOLENS aangeboden aan wethouder Maarten Schoenaker van de gemeente Heumen. Bij die gelegenheid heeft Nico Patineau Salm, bestuursvoorzitter van De Hollandsche Molen, een boeiende lezing gegeven over de stand van zaken in de Nederlandse molenwereld en het belang van de inzet van vrijwillige molenaars.

Gegevens van het nieuw verschenen boek:
Peter Pouwels, Tini Martens & Frans Wildenborg

DE HEUMENSE MOLENS
Een bewogen geschiedenis van molens en molenaars in Heumen, Malden, Nederasselt en Overasselt

Erfgoedreeks deel 4
Erfgoedplatform Gemeente Heumen, 2019
120 p., ISBN 978-90-825728-4-1,
geïll., € 17,50

Te bestellen via: www.erfgoedheumen.nl

Frans Wildenborg

Aan de licht

Piet Verbiesen

Met een aantal van jullie heb ik de afgelopen paar jaren al kennisgemaakt maar nog niet met iedereen. Vandaar dat ik me graag wil voorstellen. Mijn naam is Piet Verbiesen en ik woon in Groesbeek. Ik ben op 22 november 1952 geboren in Cuijk. (Niet echt jong meer natuurlijk, maar jonger dan de meeste molens zullen we maar zeggen.)

Ik heb eind 2016 gereageerd op een advertentie van de gemeente Heumen en ik werd naar Rob en Frans gestuurd op de Maasmolen in Nederasselt. Via Rob kwam ik enige tijd later in Oeffelt terecht waar ik twee en een half jaar bij John, Sonja en Theo de opleiding gevolgd heb. Ik ben op 1 oktober jl. geslaagd in Valburg.

Ik heb inmiddels een molenaarscontract gekregen van de gemeente Heumen waar ik op de Maasmolen de opvolger word van Frans, die onlangs gestopt is. Er zijn rond de molen allerlei plannen en ik ben benieuwd wat dit voor de molen gaat betekenen. Maar ik heb er hoe dan ook alle vertrouwen in dat ik met Rob samen een mooie tijd ga beleven op de Maasmolen.

Omdat ik ook graag wil leren graan te malen, draai ik sinds een maand op de molen in Gassel mee bij Jos en Jan. Zij hebben mij gastvrij onthaald en brengen mij de kneepjes van het vak bij. Het bevalt mij prima dus ik ga daar nog wel even mee door. Daardoor komt mijn plan alle molens die bij de Molenvrienden Land van Cuijk zijn aangesloten spoedig een keertje te

bezoeken een beetje in het gedrang. Ik hoop echter jullie allemaal vroeger of later een keer persoonlijk op je molen te ontmoeten.

Piet Verbiesen

Molens in de regio

Bergmolen 'Nooitgedacht', Afferden

Geen bijzonderheden.

Bergmolen 'Martinus', Beugen

Het jaar 2019 loopt op zijn eind, we hebben met de Martinusmolen 103.000 omwentelingen gemaakt, de Kerstster staat hoog in het gevlucht en de molenaars zijn tevreden.

Er is nog wel een ervaring die ik wil delen met andere molenaars, mogelijk kunnen jullie er ook iets mee. Eerst even iets vooraf; het dorp Beugen heeft een actieve dorpsraad, die probeert om contact te houden met de verschillende geledingen binnen het dorp.

Hiervoor organiseren ze één keer per jaar een avond met alle verenigingen en dergelijke die in Beugen actief zijn. Hiervoor worden ook de molenaars uitgenodigd. Dan zitten we dus tussen de voetbal/tennis/koren/gilde/ouderen en alle andere organisaties. En eigenlijk hebben we allemaal hetzelfde probleem; aanwas van nieuwe leden. Op de laatste avond is afgesproken om iets te organiseren met nieuwe bewoners, om die kennis te laten maken met de verschillende organisaties in Beugen. De dorpsraad heeft dit opgepakt en op 10 oktober, op de fiets, een rondtoer gemaakt door Beugen: het was een groep van 30 nieuwe bewoners die om 17.00 uur een kort bezoek bracht aan de Martinusmolen. Een aantal hiervan hebben we in de loop van de volgende weken op woensdag teruggezien voor een langer bezoek aan de Martinus.
Volgens ons een geslaagd initiatief van de dorpsraad dat zeker vervolg krijgt.

Het onderzoek naar het laswerk van de roeden wordt nog beschreven in de volgende Molenvriend.

Pieter Aarts, Marko Sturm,
Aart Mul (nog net mio), Harm van Es

Korenmolen 'Jan van Cuijk', Cuijk

Molenmaker Beijk heeft op verzoek van de molenaar enkele modificaties aangebracht aan het gevlucht. De werking van de remkleppen van de van busselneuzen werd verbeterd en het gevlucht is uitgebalanceerd. Eén molenzeil vertoont enkele gaten, die ontstaan zijn door schuren langs de veren van de remkleppen. Hier moet ook nog een goede oplossing voor bedacht worden. Ondertussen heeft de molenaar hulp ingeroepen van collega-molenaars uit Oeffelt om het zeil te repareren.

Verder kan gemeld worden dat er overleg geweest is tussen enkele ambtenaren van de gemeente Cuijk en de molenaar. Ook is hier uitvoerig gesproken over de molenbiotoop. De diverse knelpunten zijn in kaart gebracht. De bosschage tussen de molen en de Maasdijk zal komende winter weer volledig weggesnoeid gaan worden. Verder wordt er met grote regelmaat nog volop gemalen met de molen. Tijdens de kerstperiode zijn we regelmatig te vinden op enkele kerstmarkten om de molen en onze molenproducten te promoten.

Stefan en Bianca Willems

Molen 'Bergzicht', Gassel

Op dit moment is er niet zo veel te melden vanuit Gassel. We hebben de slechtste molenbiotoop van alle molens in het Land van Cuijk, maar dat weet iedereen al die op de bijeenkomst over de molenbiotoop van 28 november jl. is geweest. Slecht nieuws uiteraard, en natuurlijk een punt van aandacht. Gelukkig hebben we nu ook een mooi elektrisch aangedreven koppeltje, waarmee altijd gemalen kan worden.
Ondergetekende draait al een maandje mee in Gassel omdat hij als nieuwbakken gediplomeerde molenaar graag wil leren "echt" te malen. Jos en Jan hebben mij vriendelijk ontvangen en toen aan het werk gezet. Al doende leert men. Als tegenprestatie hoef ik alleen maar dit stukje te schrijven, namens de molenaars van Gassel. Bij dezen.
Elders in dit nummer van De Molenvriend zal ik me wat uitgebreider voorstellen, als molenaar.

Piet Verbiesen

Bergmolen 'De Reus', Gennep

De Reus heeft sinds september weer trots gedraaid, met zijn nieuwe baard. Meestal op woensdagen. De oude baard heeft een ereplaats gekregen in de (afgesloten) invaart onder in de molen. Het spandoek "Word Molenaar", aan de balustrade langs de doorgaande weg, heeft nog niet het gehoopte resultaat opgeleverd. De Reus was ook voor het publiek geopend op 2 zaterdagen, ter gelegenheid van de Open Monumentendag op zaterdag 14 september, en ter gelegenheid van de 'Limburgse Molendag' op zaterdag 6 oktober.
Jeanine en Jan Coopmans en de andere bestuursleden, hebben er als bestuursleden van de Molenstichting Gennep mede voor gezorgd dat er een nieuwe website kwam waarin de molens van Gennep overzichtelijk worden gepresenteerd.
Daarover meer, elders in dit nummer.

Mariamolen Haps

De Mariamolen kan weer draaien! Hij heeft weer een

De nieuwe baard van De Reus te Gennep

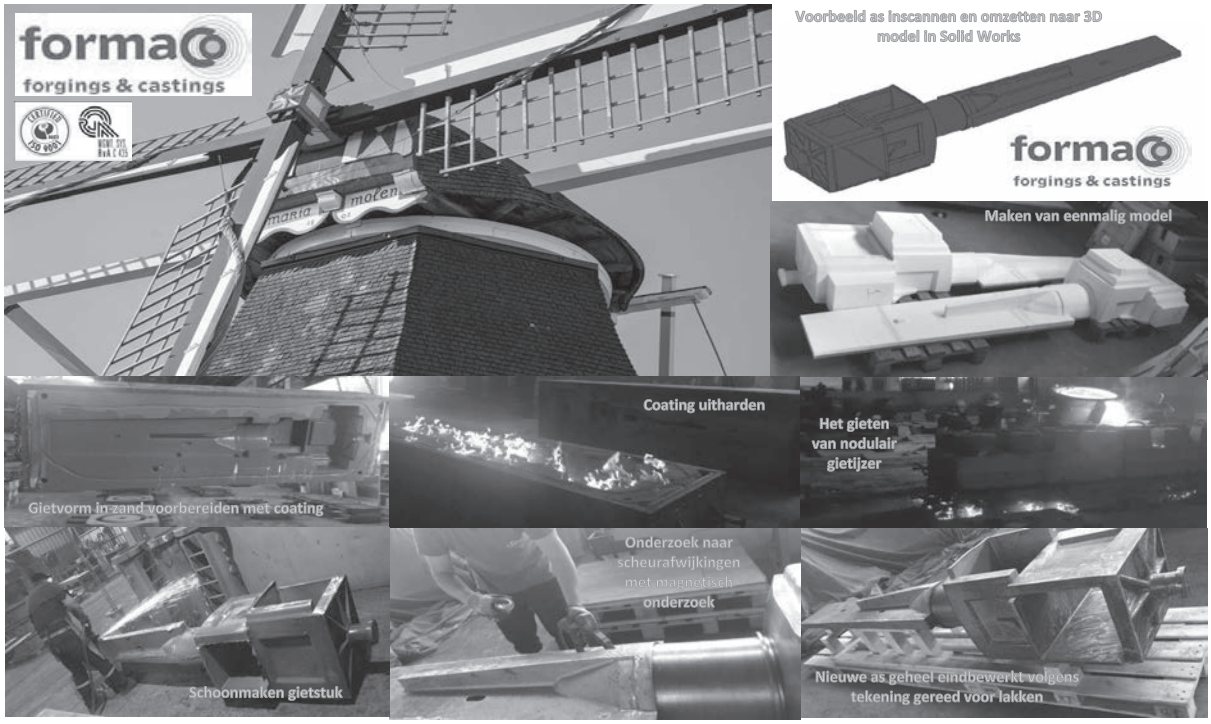

Afbeeldingen over het gieten van de nieuwe askop van de Mariamolen te Haps

nieuwe insteek-askop in de oude houten bovenas en een nieuw gelast stalen gevlucht. Alles nu ook weer prachtig in de verf. En hij draait 'gesmeerd'. Molenmaker Beijk uit Afferden heeft dit hele karwei in de afgelopen maanden uitgevoerd. De nieuwe insteekkop is gegoten door FORMACO BV., de roeden heeft Beijk in eigen beheer gemaakt. Op de website van FORMACO BV staat een interessante beschrijving van het proces. Daarvan overgenomen:

"De vraag ontstond na scheurvorming in de oude askop. Uiteraard was een tekening niet voorhanden, de wens voor slechts in aantal 1 stuks en dat allemaal in relatief kort tijdsbestek van 3-4 maanden.

Het was zeer belangrijk om de kenmerken en ontwerpdetails van de oude askop exact te kopiëren. Met moderne technieken werd een nieuw ontwerp gemaakt in een 3D tekenpakket..

Hierdoor werd bij de gieterij van Formaco, in dit geval de firma Sumer in Izmir Turkije, vrij eenvoudig een model gemaakt om zo een zandafdruk te maken.

Na het gieten in een nodulair gietijzer met hogere mechanische waardes, werden de vervolgstappen uitgevoerd: schoonmaken, machinaal bewerken van het lagervlak, materiaalonderzoek en documentatieverzorging. Het uiteindelijk resultaat was prachtig, qua afwerking echt top".

Op bijgaande foto is te zien dat de Mariamolen er nu weer piekfijn bij staat. Tot grote vreugde van de molenaars, Don Werts en Robbert en Sytske Verkerk. De oude askop is nog te bekijken in de invaart. In de

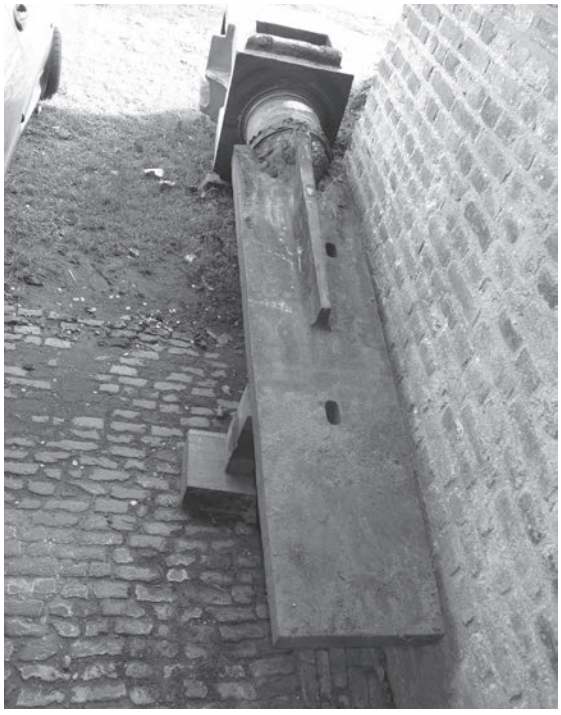

De oude askop van de Maria

molen moet nu nog het nodige gedaan worden om ook het interieur weer in zijn originele oude staat terug te brengen. Samen met de nieuwe buren is ook iets gedaan aan het uitdunnen van de begroeiing naast de molen.

(Na een bezoek aan de molen,
opgetekend door Aart Mul.)

Gerardamolen, Heijen

Tijdens het monumentenweekend waren wij open, met beneden in de belt een tentoonstelling van Historisch Heijen over de molen in vroeger tijden. Ze hadden ongelooflijk veel foto's van vroeger, en zelfs nog een oude rekening van geleverd veevoer! Reclameteksten, en geschiedenis van de molen. Veel bezoekers kwamen tijd tekort, en zijn niet eens boven geweest. Het was voor iedereen plezierig, en zeker de moeite waard.

Begin september hoorden we soms wat gebonk wanneer we draaiden. Op speurtocht geslagen, want het kan wel van alles zijn. Soms was het geluid aanwezig, maar vaker niet. Het duurde even voor we in de gaten kregen dat het waarschijnlijk toch de roedewiggen waren, hoewel het gebonk van de achterkant leek te komen. We hadden ons al een paar keer voorgenomen om de wiggen nu toch een keer aan te slaan, maar ja, het waaide weer lekker, dus volgende keer misschien… De volgende keer draaiden we weer lekker, toen er buiten een groepje oudere dames naar de molen bleef kijken. Leuk, dachten we nog, misschien komen ze nog naar binnen. Een van de dames begon te roepen, en te wijzen. Gauw de molen stilgezet, en geluisterd naar wat de dame riep. Toen zagen we het ook, een spitijzer in de belt en 4 wiggen eromheen. De wiggen aan de voorkant van de buitenroede waren eruit gevallen. Toen moest er toch actie komen, en inmiddels zit alles weer stevig vast.

Inmiddels is Max Beijk druk bezig met regulier onderhoud. Het spoorwiel wat slingerde opnieuw opwiggen, met nieuwe wiggen gezaagd uit stukken overgebleven schoor. Zonder vulplankjes dit keer, maar gewoon precies op maat gemaakt. Ook aan de conische bonkelaar wordt gewerkt. Het lukt zelfs soms om de oude, verroeste borgpennen er uit te krijgen om de kammen opnieuw vast te zetten. Zoals velen van jullie weten zaten die bijna allemaal los. Nu zitten ze weer mooi vast.
Max constateerde ook dat de windpeluw wel erg begon te kantelen. Scheef was die al langer, maar de spleten erin, en de boktor van een tijd geleden maken dat er toch een keer iets moet gebeuren. Eigenlijk moet hij vervangen worden……

Frans en Harry

Joannusmolen, Heumen

Geen bijzonderheden. Zie het artikel over 'De Molens van Heumen' in dit nummer en het boek: "De Heumense molens".

De Lindense molen te Katwijk

In de laatste week van augustus heeft de firma Beijk de molen een onderhoudsbeurt gegeven. Ze hebben o.a. de bovenas één cm naar voren gebracht en onder de baansteen zijn dikkere vuren latjes geplaatst. De vangblokken rond het bovenwiel hebben meer ruimte gekregen. De lichtboom van het steenkoppel stond te schuin naar beneden gericht, en dat hebben Rob en ik horizontaler afgesteld.

Op 1 september hadden we het jubileumfeest van het 150 jaar bestaan van de molen. Het was voor ons een geslaagde dag met veel molenaars, vrienden en belangstellenden. De molen zal de komende tijd niet draaien i.v.m. een hartaanval van molenaar Peter. Het

De verroeste borgpennen van de bonkelaar van de Gerardamolen

gaat goed met Peter en in het begin van het nieuwe jaar gaan we hopelijk weer draaien.

Peter Simons en Rob Snel

De Korenbloem, Mill

De vliegenplaag in de kap van een jaar geleden was dit jaar weer terug. Bij het draaien hadden we op een bepaald moment een zeer hoog piepend geluid boven in de kap dat we niet konden plaatsen. Het kwam, zoals later bleek, uit de bovenas. Na wat extra smeren van de lagers, die niet droog stonden, en tussen het steenbord en het waterbord, was het piepen over. De schuddebak van het maalkoppel hebben we aangepast. De achterkant van de bak is nu los/vast gekoppeld met behulp van een stalen pen aan de steenkuip waardoor de achterkant van de bak niet meer kan kwispelen.

Peter Simons

PS: De bijdrage van Peter Simons voor Nr. 105 over De Korenbloem is abusievelijk toen niet geplaatst. Excuus van de redactie hiervoor.

Maasmolen, Nederasselt

Molenaar Frans Heessen had al eerder dit jaar laten weten te willen stoppen als actief vrijwillig molenaar op de Maasmolen. Op 20 november 2019 was dan het moment voor het formele afscheid, na de boekpresentatie van “De Heumense molens”, in ‘De Buurderij’ te Overasselt. Veel leden van het Erfgoedplatform gemeente Heumen en diverse molenaars uit het Land van Cuijk e.o. waren daarbij aanwezig. Molenaar Rob Snel en wethouder M. Schoenaker bedankten Frans voor zijn grote inzet als actief vrijwillig molenaar op de Maasmolen, sinds 2008. Uit het grote pakket op een tafel bleek een prachtig schaalmodel van de Maasmolen tevoorschijn te komen, aangeboden door Rob Snel. Op 4 februari zal er nog een afscheidsetentje in besloten kring zijn, in de Thornse molen.
Aansluitend aan dit gezamenlijke uitzwaaien van Frans, kon gelukkig direct zijn opvolger worden voorgesteld: Piet Verbiesen. Hij deed een deel van zijn opleiding al op de Maasmolen. Hij behaalde zijn certificaat: “Vrijwillig Molenaar” in oktober en zal vanaf nu als vaste molenaar, samen met Rob Snel, gaan draaien op de Maasmolen. Hij stelt zich elders in dit nummer wat uitgebreider voor aan de lezers die hem nog niet kennen.
Over de toekomst van de Maasmolen en de directe omgeving daarvan wordt al lang met verschillende partijen gesproken. Er zijn plannen, zienswijzen en adviezen, maar voor een besluit daarover zal zeker tot ver in 2020 moeten worden doorgepraat. Uitgangspunt is dat dit unieke monument op de best

Afscheid van vrijwillig molenaar Frans Heessen

mogelijke manier voor Nederasselt, en de gemeente Heumen, behouden blijft. Er wordt nog maar even gewacht met het aanbrengen van een nieuwe trap en een nieuwe galerij. Voor de korte termijn zijn er wel zorgen over de aanwezigheid en vraatschade van de bonte knaagkever. Mogelijk hierdoor is er ruimte ontstaan tussen de knuppelstroppen. Voorlopig is ‘voorzichtig vangen’ het advies.

De molenaars van de Maasmolen

De Vooruitgang, Oeffelt

Op de Vooruitgang in Oeffelt zijn (waren) in opleiding: Aart Mul (Boxmeer), Piet Verbiesen (Groesbeek) en Pieter de Haan (Cuijk). Piet Verbiesen heeft examen afgelegd op 1 oktober op de molen “Nieuw Leven” te Valburg. Hij is geslaagd en gaat draaien op de molen in Nederasselt.
Aart Mul heeft op 23 november het toelatingsexamen gedaan op molen “de Nije Kreiter” in Volkel. En hij is geslaagd. Hij gaat op bij de voorjaarsexamens in 2020.

Wij zijn bezig om het veiligheidsniveau op de molen op peil te brengen met de eisen in de RI&E. In de trapleuning zitten scherpe hoeken waarin een hand of ring met vinger zou kunnen klemmen bij een eventuele val. Deze hoeken hebben we afgerond met schiemanswerk, om dit risico te verminderen. Zie foto’s.

Vanaf de muren van de invaarten is de valhoogte 5 meter. Daarom zijn op alle drie de invaarten ijzeren hekken aangebracht. Dit geeft iets meer rust als we excursies hebben met kinderen.

Het elektrasysteem op de molen is doorgemeten. De aardepen in de elektrakast was doorgerot, waardoor de aardlekschakelaar niet meer functioneerde. De pen is vernieuwd. De aardeaansluiting is nu weer in orde.

Na metingen door adviesbureau Groen is gebleken dat er bindingsfouten in de lasnaden van de wieken zitten. Daardoor kan de wiek tijdens het draaien plotseling afbreken. De gemeente heeft besloten de molen per 12 oktober aan de ketting te leggen. We hebben de zeilen afgenomen en binnen droog opgehangen.
De gemeente gaat de roeden vervangen. We liggen minimaal een half jaar stil.

John Houben, Theo van Bergen, Sonja Middelink

Standerdmolen "De Korenbloem", Oploo

De omgevingsvergunning voor de grote schilderbeurt is eindelijk aangevraagd. Nu nog even de zogenaamde bezwaartermijn afwachten en dan kan er geschilderd worden. Dit wordt onderhand ook hoog tijd want de reguliere schilderbeurt is door de aanvraag kleurwijziging al jaren uitgesteld. Wat ons betreft kan de kwast pas ná de winter in de nieuwe kleuren gedoopt worden.

Tegen de konijnenoverlast heeft een jagersvereniging met een fret een poging gedaan een kerstmaaltje bij elkaar te scharrelen. Slechts één konijn heeft zich tot nu toe laten verschalken. Op verschillende tijdstippen zullen ze terugkomen en hun pogingen herhalen. We hebben het rapport van de jaarlijkse inspectie van de Monumentenwacht ontvangen. Vooral op het gebied van de veiligheid scoort de molen slecht. Dit is ook niet vreemd, want de lieve konijnen hebben de hele heg rond de molen verruïneerd. Ook de begaanbaarheid en de trappen scoren slecht. Moet iemand ons maar eens uitleggen hoe je in hemelsnaam een standerdmolen veilig kunt krijgen!

Molenmakersbedrijf Beijk heeft de roeden zorgvuldig opgemeten. In eigen beheer willen ze nieuwe "potroeden" gaan fabriceren, waarvoor beide roeden van De Korenbloem o.a. als voorbeeld dienen omdat ze tenslotte een paartje zijn. Met name de knik in de roeden en de afschuining (biljoening) is gedocumenteerd. Met alle nieuwe ontwikkelingen zijn we straks in de regio nog één van de weinige molens met een traditionele ophekking.

We hebben een monster van de nieuwe speltoogst opgestuurd naar het laboratorium van het AKG (Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde). De kwaliteit van de spelt van het ras Cosmos scoort goed. Wel is het opmerkelijk dat het monster slechts 11% vocht bevat. Eigenlijk niet verwonderlijk na de droge zomer. De jaarlijks kerstmarkt van *"Plo Licht Op"* ging dit jaar niet door wegens organisatorische problemen. We konden dus ook geen pannenkoeken bakken voor het goede doel van *Serious Request*. Wel zijn er onder in de molen een drietal bijeenkomsten met het thema: "Luister naar….". Op 3, 10 en 18 december van 18.30 tot 19.15 uur kon men luisteren naar een verhaal, naar muziek, naar elkaar. Warme kleding werd aanbevolen. Het nieuwe bestuur van de molenstichting gaat ook weer de technische commissie laten herleven. We kunnen dan langs deze weg invloed uitoefenen op het onderhoud van onze molens. Eén actie is al gerealiseerd. Er staan (eindelijk) nieuwe lampen op de molen. LED-lampen op palen, tot groot genoegen van de omwonenden.

Tenslotte zijn we nog benieuwd naar het terrorisme rond oud en nieuw. Vorige jaarwisseling hebben we al melding gemaakt bij gemeente en politie van beschietingen met carbidkanonnen op de molen. De APV is nog niet aangepast, misschien dat de raad in haar decembervergadering wel het lef heeft deze zogenaamde traditie niet meer in de bebouwde kom te laten plaatsvinden.

Sabine Hillebrecht, Theo Heijligers, Jan van Riet

De watermolen, Oploo

Zaterdag 16 november was het weer kei vol in de watermolen. Dit in verband met de zesde editie van PRUUVE, het jaarlijkse bierfestijn. Het interieur is dan sfeervol verlicht en bezoekers uit de wijde regio voelen zich er thuis. Uiteraard draait de molen dan niet en is er rondom de wateras tegen de koude geïsoleerd met jute zakken met afgevallen blad.
Het oude krooshek wordt niet meer vervangen. We plaatsen nu zgn. sparren tegen de brug. Dit werkt goed en staat bovendien een stuk authentieker. Een en ander is ook besproken met het waterschap dat met bestuur en directie de molen heeft bezocht. Tevens gaat het waterschap enkele schuiven en stuwen beter begaanbaar maken.

Ook voor de watermolen hebben we het rapport van de Monumentenwacht ontvangen. Ook hier waren opmerkingen over de veiligheid. Misschien dat we maar een groot hek om de molens moeten zetten om publiek te weren met veel waarschuwingsborden en pictogrammen. Voor wat betreft het onderhoud zal er een keertje iets moeten worden gedaan aan de roestvorming op een aantal schoepen en armen.

Uit de bijeenkomst van 9 november 2019 van de Opleidingsraad Basisopleiding Vrijwillig Watermolenaar zijn enkele opmerkelijke punten naar voren gekomen. Het werkstuk als onderdeel van het examen is met ingang van het voorjaarsexamen 2020 niet langer verplicht en dus géén onderdeel meer van het examen. Molenaars die het getuigschrift van DHM voor 1997 hebben behaald, hebben de lid-status van zowel gediplomeerd water- als windmolenaar.
Tenslotte wensen wij u, vanuit Oploo, voor 2020 het allerbeste toe, voor uzelf, uw naasten en uiteraard voor uw molen.

Sabine Hillebrecht, Theo Heijligers, Jan van Riet

Standerdmolen "Zeldenrust", Overasselt

Vanaf 1 januari 2020 gaan we, i.p.v. op zaterdag, draaien op zondag. We verwachten dat er dan meer mensen naar de molen komen voor een bezoek.

De molenmaker heeft in november een begin gemaakt met onderhoud aan het gevlucht. Daar het een slechte tijd is om te schilderen wordt dit volgend voorjaar afgemaakt. De windborden, die in de werkplaats zijn geschilderd, zijn weer op hun plaats aangebracht. De gemeente heeft een bosmaaier aangeschaft zodat we zelf de graskanten rondom de voet, de kruipalen en de haag kunnen bijhouden. In november weer gedraaid tijdens de intocht van Sinterklaas. Hierop veel leuke reacties uit het dorp ontvangen. Vanaf eind december gaat de ster weer in het gevlucht.

Stijn, Nico en Wilma

Watermolen 'De Bovenste Plasmolen', Plasmolen

De laatste draaidag van dit jaar is zondag 13 oktober geweest. Ook op deze mooie zondag waren er veel bezoekers. De molenaars werden weer goed verzorgd door de heer en mevrouw Van der Biezen-Van Verschuer. Hierna zijn er geen activiteiten meer, de molen zit nu in de winterstop. De geplande werkzaamheden door de firma Beijk zijn doorgeschoven naar 2020. Gelukkig is er geen chroom 6 gevonden in het monster dat van de verflaag is genomen, zodat het rad en de kanjel veilig kunnen worden gestript en opnieuw geschilderd. De laatste dag is de ketting van het Groene sluisje afgebroken en de borging van de spindel van het nieuwe sluisje van de middenslag losgebroken. Dit herstelwerk wordt meegenomen met de uitgestelde werkzaamheden naar het voorjaar van 2020.

Peter, Karel, Theo

Stellingmolen 'Luctor et Emergo', Rijkevoort

Tijdens de 'Riekevoortse' dag op Moederdag en de nationale Monumentendag op de tweede zondag van september (15-9) de molen met vlaggetjes versierd en al draaiend toch wel wat bezoekers getrokken. We kregen via het "Molenhuis" het verzoek om te draaien voor een delegatie uit Sigmaringen en de gemeente Boxmeer. Met Sigmaringen heeft Boxmeer al jaren een vriendschapsband (jumelage). Ik ben er zelf ook enkele keren geweest en trof er nog enkele bekenden tussen de belangstellenden.

Omdat Harm weer terug is van vakantie kon er weer graan bij Havens gehaald worden en konden wij ook weer wat krijgen. Dit uit voorzorg omdat Beijk opdracht had de steen na te kijken omdat hij niet optimaal maalt. Inmiddels is ook de stelling opnieuw met antislip behandeld, en de elektrische installatie nagekeken. Begin november had Beijk tijd om onderhoud aan onze molen te plegen.
De steen is opnieuw afgesteld, de ligger waterpas gelegd; deze lag ca. 10 mm uit het lood. Dit betekent dat ook de bolspil weer afgesteld, en de steenring aangesmeerd moest worden. Tevens is het gaande werk nagekeken, o.a. het gevlucht, spieën, wiggen en knuppelbanden zijn nagetrokken. Bovenwiel, bonkelaar en spoorwiel, ook hier wiggen nagetrokken en kammen met zeildoek opgevuld, en waar nodig afgesteld en opnieuw geborgd. Wij hadden niet in de gaten dat er nog zoveel te doen was.

De dorpsraad heeft ons verzocht de molen mooier te versieren met kerst. Daarom hebben we een paar extra raamversieringen gemaakt en waren we druk met onze kerstster boven op de wiek te monteren. Hij kan normaal niet over onze stelling heen en dan kun je er niet meer bij omdat hij te hoog zit en buiten je bereik. Daarom hebben we een scharnierende constructie bedacht. Hij staat er parmantig op.
Wij wensen iedereen en zalige kerst en een prettige jaarwisseling.

Ook namens de andere molenaars, Mari Goosens

Stenen bergmolen 'De Heimolen', St. Hubert

Enkele jaren geleden hadden we ontzettend veel last van vocht in de muur (regenkant) met als gevolg dat het water in straaltjes uit de muur spoot.
We hebben toen op de meelzolder de cementlaag gedeeltelijk weggekapt zodat de muur weer kon ademen. Sindsdien is de muur goed opgedroogd en is er geen last meer met doortrekkend vocht. Nu zag deze muur er niet meer uit en moest deze hoognodig gewit worden. Afgelopen periode zijn de muren van steenzolder, meelzolder en invaart weer helemaal wit gemaakt. Dit is niet met een borstel gedaan maar met een speciale muurverfspuit, fantastische uitvinding.

Op 22 september was weer de jaarlijkse Duo-

marathon die honderden sporters en hun familie bij de Heimolen brachten, die als tussenstop diende. De toiletcapaciteit in de molen was te klein op het moment dat de meeste sporters arriveerden, maar de mais langs de molen bracht voor velen uitkomst.
Bij de firma Van Neerven zijn voor de binnenroede 2 nieuwe zeilen besteld, om de oude te vervangen die helemaal versleten zijn. Deze zullen waarschijnlijk begin 2020 gereed zijn.
Hierbij wens ik alle lezers een goed 2020 toe.

Walter Cornelissen

Bergmolen 'Rust na Arbeid', Ven-Zelderheide

Op 13 september hebben we (Sabine Hillebrecht, Jan van Riet in ik) de twee door Sabine herstelde en daarna met Hydrolin behandelde zeilen weer voorgehangen. Ook met iets minder wind kunnen we nu weer draaien. Dat kwam al goed van pas op zaterdag 14 september, Open Monumentendag, toen de molen de hele dag geopend was voor bezoekers.
De molen was ook op andere zaterdagen in bedrijf, voor zover de molenaar daarvoor tijd kon vrijmaken. Een bijzondere zaterdag was ook de 'Limburgse Molendag' op zaterdag 6 oktober. Het oog van een bezoeker viel toen op het lijstje met het gedicht, geschreven door Piet Tunnessen, stadsdichter van Gennep (zie tekst in kader).

In september heeft de Molenstichting Gennep (3 molens) haar nieuwe website gepresenteerd. Daarover iets meer in dit nummer.

De Hamse molen, Wanroij

We laten De Hamse molen wekelijks draaien, de weg langs de molen is nu helemaal klaar, er komen vaak bezoekers, maar het uiterlijk is nog niet zoals het (weer) zou moeten worden..
Het vervangen van de planken van de kast en het schilderwerk ligt nu bijna een jaar stil. Onlangs zijn ze weer begonnen maar voor één dag. Van de Rijksdienst mogen er bepaalde houtsoorten niet gebruikt worden, terwijl er wel een aluminium strip geplaatst moet worden, volgens ons een onmogelijke zaak. We blijven wel gewoon draaien. We hebben ook de kerstster in het gevlucht geplaatst.

De mulders, Jan, Jos en Martijn

"Rust na Arbeid"

Kom je na een werkdag het dorp binnenrijden,
dan staat hij daar als een baken. Ze sterk als een huis.
Het voelt goed, want zo meteen ben je thuis.
Het kan niet anders dan telkens weer verblijden.

Deze stoere wachter is een stuk van onze geschiedenis.
Voor het malen van koren was hij tenslotte gebouwd.
Maar wie zijn verdere levensloop nader beschouwt,
ontdekt dat dat in zijn latere leven bijna was vergeten.

Een bekend keramist beoefende er vele jaren zijn vak.
Ook werd er even aan horeca, aan een bistro gedacht.
De mogelijkheid die men zeker niet meer had verwacht,
Kreeg er later zeer verrassend opnieuw onderdak.

Na restauratie weer als korenmolen te gaan malen.
Nu geheel vernieuwd, in oude glorie hersteld,
Wordt over het molenaarsvak door de eigenaar verteld,
Kunnen wij bij bezichtiging ons hart ophalen.

Piet Tunnesen
Stadsdichter Gennep

www.boladviseurs.nl

bol

- Accountancy
- Fiscaal
- Juridisch
- Corporate Finance
- Internationaal
- HRM

BEIJK

molenmakers
boutrestaurateurs

Beijk Molenbouw BV
Rimpelt 15a, 5851 EK AFFERDEN
tel. 0485-531910, fax 0485-532305
www.beijk.biz

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Powered by HAVENS Since 1845

Voor ieder dier het juiste voer!
www.havens.nl

Meer informatie?
Tel.: (0478) 638 238
info@havens.nl